

Ocena funkcjonalna w praktyce przedszkolnej/szkolnej z uwzględnieniem roli SCWEW

MAŁGORZATA JAS

Ocena funkcjonalna w praktyce przedszkolnej/szkolnej z uwzględnieniem roli SCWEW

MAŁGORZATA JAS

Autor

Małgorzata Jas

Redakcja merytoryczna

Zespół ekspertów projektu *Opracowanie Modelu funkcjonowanie SCWEW*

Redakcja językowa i korekta

Editio

Redakcja techniczna i skład

Editio

Projekt okładki, layout

Editio

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Warszawa 2022

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji

Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC BY-NC)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/>

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Publikacja opracowana w ramach realizacji projektu
Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą,
współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Istota, uwarunkowania prawne i cele oceny funkcjonalnej	9
Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia jako fundament oceny funkcjonalnej	14
Ocena funkcjonalna w szkole a wsparcie SCWEW	24
Wsparcie SCWEW w wyborze i adaptacji narzędzi przydatnych w rozpoznawaniu potrzeb dziecka/ucznia w procesie oceny funkcjonalnej prowadzonej w przedszkolu i w szkole	31
Podsumowanie	56
Bibliografia	57
Netografia	58
Akty prawne	64
Załączniki	65

Wstęp

Dzisiejszy model dodatkowego wsparcia udzielanego uczniowi w szkole mocno opiera się na procedurze uruchomienia działań dla ucznia po dokonaniu diagnozy w poradni psychologiczno-pedagogicznej, otrzymaniu formalnego dokumentu (orzeczenia lub opinii) i dostarczeniu go do przedszkola/szkoły. Podstawą przyznania dodatkowych godzin na pracę z uczniem jest wydane przez poradnię orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub wybrane opinie poradni.

Planowane przez resort edukacji zmiany związane z wdrażaniem do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych edukacji włączającej zakładają zmianę tego modelu poprzez zwiększenie autonomii nauczycieli i specjalistów przedszkolnych / szkolnych w uruchamianiu ścieżki wsparcia dla dzieci i uczniów wymagających szczególnej pomocy.

W nowym modelu pierwszym krokiem na ścieżce pomocy dziecku/uczniowi będzie ocena funkcjonalna dokonywana w przedszkolu/szkole, czyli w środowisku jego codziennej aktywności, przez nauczycieli i specjalistów, którzy mają z nim częsty kontakt i okazję obserwowania jego zachowań w różnych sytuacjach, rozmów z nim i z jego rodzicami.

Określenie „funkcjonalny” oznacza m.in., według „Słownika języka polskiego PWN”: «dotyczący funkcjonowania lub funkcji czegoś w jakimś systemie»¹. Takim systemem jest dla dziecka przestrzeń grupy przedszkolnej lub klasy szkolnej, jego zachowanie nie jest wtedy zaburzone sztucznymi warunkami gabinetu diagnostycznego, w którym uczestniczy w specjalistycznych badaniach.

Oczywiście może się zdarzyć, że działania wspomagające funkcjonowanie ucznia w placówce nie przyniosą oczekiwanych rezultatów lub problemy, z jakimi się boryka, będą wymagać pogłębionej diagnozy w poradni psychologiczno-pedagogicznej, również w takim przypadku dla diagnostów z poradni istotne będą wyniki oceny funkcjonalnej dokonanej w przedszkolu lub w szkole, dadzą im bowiem możliwość szerszego spojrzenia na potencjał i bariery dziecka niż tylko przez pryzmat specjalistycznego testu psychometrycznego.

Do powodzenia zmiany modelu udzielania dzieciom i uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej opartej na idei inkluzji potrzebni są profesjonalni nauczyciele, którzy:

- prezentują postawę akceptacji wobec edukacji włączającej,
- mają poczucie samoskuteczności, przekonanie, że są w stanie poradzić sobie z oceną funkcjonalną na każdym jej etapie,

---

1 Funkcjonalny, „Internetowy Słownik Języka Polskiego”, PWN: <https://sjp.pwn.pl/sjp/funkcjonalny;2558726.html> [dostęp: 26.06.2022].

- mają umiejętności metodyczne pozwalające im planować pracę i prowadzić zajęcia/lekcje w zróżnicowanych grupach/klasach, w których spotykają się równi, ale różni podopieczni, a wśród nich tacy, którzy potrzebują szczególnej pomocy².

Nauczycielom, z których część sygnalizuje obawy, a nawet bezradność wobec nowych zadań, potrzebne jest systemowe wsparcie³. Trwające w całej Polsce szkolenia z zakresu edukacji włączającej dla dyrektorów i nauczycieli przedszkoli oraz szkół dostarczają im podstawowej wiedzy⁴. Potrzebne jest im jednak, szczególnie na etapie implementacji nowych rozwiązań, systematyczne wsparcie na co dzień, w ich miejscu pracy, w powiązaniu z wyzwaniami, jakie pojawiają się w związku z potrzebami konkretnych uczniów i konkretnych grup/klas. Taką wspierającą rolę mają pełnić Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą, które w perspektywie kilku lat, na mocy procedowanej w 2022 r. ustawy o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin⁵, będą podmiotami działającymi w każdym powiecie. Potencjał kadrowy SCWEW oraz doświadczenia zdobyte w okresie od 1 stycznia 2020 r. do 30 czerwca 2023 r., w projekcie ORE pilotażowego wdrożenia modelu SCWEW⁶, dają szansę na efektywną pomoc udzielaną przedszkolom i szkołom w realizacji nowych zadań, w tym w prowadzeniu oceny funkcjonalnej.

2 Warunki powodzenia wdrażania edukacji włączającej za prof. Grzegorzem Szumskim, współtwórcą nowego modelu: Rozmowy o edukacji. Z prof. Grzegorzem Szumskim, laureatem nagrody im. prof. Romana Czarnieckiego 2020, rozmawia dr Grzegorz Sitek, członek kapituły Nagrody przyznawanej przez Fundację FSC, 10 listopada 2020: <https://youtu.be/dePflMTFQUc> [dostęp: 20.08.2022].

3 Na podst.: Rozmowy o edukacji; D. Podgórska-Jachnik, Raport merytoryczny. Edukacja włączająca – bilans otwarcia 2020, ORE, Warszawa 2021: <https://www.ore.edu.pl/2021/10/raport-edukacja-wlaczajaca-w-polsce/>; Edukacja włączająca w badaniach naukowych. Część 1.3. publikacji pt. Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole pod red. naukową Iwony Chrzanowskiej i Grzegorza Szumskiego. Seria Naukowa FRSE, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2019, s. 42–69: <https://www.frse.org.pl/czytelnia/edukacja-wlaczajaca-w-przedszkolu-i-szkole> [dostęp: 20.08.2022].

4 Szkolenia w ramach projektu POWR.02.10.00-IP.02-00-001/21 Szkolenia i doradztwo dla kadry edukacji włączającej, organizowane w trybie konkursowym przez podmioty wyłonione przez MEiN.

5 O projekcie czytaj na stronie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-wsparciu-dzieci-uczniow-i-rodzin2> oraz na portalu „Edukacja w zasięgu ręki”: <https://edukacja.wzasięgureki.pl/edukacja-wlaczajaca/projekt-ustawy-o-wsparciu-dzieci-uczniow-i-rodzicow-glowne-rozwiazania/> [dostęp: 26.06.2020].

6 O projekcie POWR.02.10.00-IP.02-00-002/19 tutaj: <https://www.ore.edu.pl/category/projekty-po-wer/pilotazowe-wdrozenie-modelu-scwew/pilotazowe-wdrozenie-modelu-scwew-aktualnosci/> [dostęp: 26.06.2020].

Istota, uwarunkowania prawne i cele oceny funkcjonalnej

Ocena funkcjonalna **jest procesem rozpoznawania zasobów (mocnych stron) i trudności (potrzeb)** dziecka i ucznia, obejmującym także **identyfikowanie czynników środowiskowych**, które na nich oddziałują **w sposób pozytywny** (wspierają rozwój, ułatwiają im aktywność i uczestniczenie) i **negatywny** (stanowią bariery, hamują jego optymalne funkcjonowanie). Podstawą modelu oceny funkcjonalnej jest koncepcja **Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia** (International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF), przyjętej w 2001 r. przez Światową Organizację Zdrowia (WHO).

Proces tej oceny ma **charakter wieloaspektowy**, odnosi się sfery **biologicznej, psychologicznej i społecznej** funkcjonowania człowieka. Informacje o charakterze nozologicznym (medycznym, dotyczącym sfery biologicznej) są zatem, jeśli uczeń/dziecko je posiada, tylko jednym z elementów dostarczającym o nim informacji (sfera biologiczna). W ocenie funkcjonalnej dzieci i młodzieży istotna jest **wiedza osoby przeprowadzającej ocenę o rozwojowych kamieniach milowych** (pewnych prawidłowości związanych z rozwojem układu nerwowego wpływających na interakcje z otoczeniem – z zastrzeżeniem, że tempo rozwoju osobniczego człowieka w różnych sferach bywa bardzo różne. Pełny proces oceny funkcjonalnej nie ogranicza się do czynności diagnostycznych, obejmuje również **projektowanie i realizację wsparcia**, polegającego, oprócz działań wspomagających (np. o charakterze terapeutycznym czy edukacyjnym) na niwelowaniu zidentyfikowanych barier utrudniających funkcjonowanie młodego człowieka. Ostatnim etapem oceny funkcjonalnej jest **ewaluacja efektów** pomocy udzielanej dziecku/uczniowi.

Ramą działań nauczycieli i specjalistów, tworzącą od kilku lat warunki prawne do prowadzenia oceny funkcjonalnej, jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, które definiuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną:

„Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce **polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym**”⁷. Trzeba

⁷ t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1280 ze zm.: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails>.

podkreślić, że wcześniejsze rozporządzenie z 2013 r. zawierało znacznie węższą definicję, ograniczając ją do rozpoznawania i zaspokajania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawania indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia⁸.

Podobne zmiany wprowadzono w 2017 r. w przepisach dotyczących zadań zespołu ds. wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, określając je jako: „ustalenie, na **podstawie diagnozy poziomu funkcjonowania dziecka zawartej w opinii** o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, kierunków i harmonogramu działań podejmowanych w zakresie wczesnego wspomaganie i wsparcia rodziny dziecka, **uwzględniających rozwijanie aktywności i uczestnictwa dziecka w życiu społecznym oraz eliminowanie barier i ograniczeń w środowisku utrudniających jego funkcjonowanie**”⁹. W uchylonym rozporządzeniu z 2013 r. zadanie zespołu ograniczało się do „ustalenia, na podstawie opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, kierunków i harmonogramu działań w zakresie wczesnego wspomaganie i wsparcia rodziny dziecka”¹⁰.

Termin uchwalenia cytowanych wyżej nowych przepisów zbiega się z rozpoczęciem prac nad edukacją włączającą przez powołany w 2017 r. przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania zespół ekspertów. Efektem prac jest koncepcja modelu edukacji włączającej w polskim systemie oświaty pod nazwą „Edukacja dla wszystkich”. Jednym z elementów systemu wsparcia kadr przedszkoli i szkół są Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą.

Ważne!

- **W pierwszym kontakcie** z przedszkolem i ze szkołą, które zwrócą się do twojego SCWEW z wnioskiem o wsparcie, **podkreśl ewolucyjny charakter zmian, a jednocześnie ich nieuchronność**. W świetle badań z każdym rokiem coraz więcej rodziców wybiera dla swoich dzieci z niepełnosprawnościami szkołę ogólnodostępną, w tych szkołach przybywa też innych dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami. Z dużym prawdopodobieństwem podobnie jest w placówce, która nawiązała z tobą kontakt¹¹.

[xsp?id=WDU20170001591](#) [dostęp: 26.06.2020].

8 Por.: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2013 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. 2013 poz. 532 ze zm.): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20130000532> [dostęp: 26.06.2020].

9 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. 2017 poz. 1635): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001635> [dostęp: 26.06.2020].

10 Por.: Uchylone Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 października 2013 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz.U. 2013, poz. 1257): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130001257> [dostęp: 26.06.2020].

11 Por.: M. Mroczek, Raport statystyczny. Edukacja włączająca w Polsce, ORE, Warszawa 2021: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=33887> [dostęp: 20.08.2022].

- Dowiedz się, czy nauczyciele z tej placówki ukończyli szkolenie z zakresu edukacji włączającej i wpisany w szkolenia cykl doradztwa indywidualnego. Jeśli tak, zadbaj o kontakt z tymi osobami, którzy mogą się stać, pod twoim kierunkiem i w uzgodnieniu z dyrektorem przedszkola/szkoły, liderami wspierającymi kadrę SCWEW (ciebie jako eksperta SCWEW) w działaniach.
- Jeśli nauczyciele nie posiadają aktualnej wiedzy o edukacji włączającej, **zaplanuj formy ich wsparcia w zrozumieniu istoty tego procesu** (szkolenie, warsztaty, przystępne i przemyślane materiały do samokształcenia, w tym materiały audiowizualne, wizytę studyjną do włączającej szkoły w okolicy itp.).
- **Akcentuj cele i korzyści oceny funkcjonalnej:**
  - » poszerzenie i doprecyzowanie rozpoznania potencjału dziecka i jego indywidualnych możliwości (dotychczas nie dookreślano w prawie, na czym ma polegać rozpoznanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych – teraz istnieje wykładnia w tej sprawie);
  - » rozpoznanie wszelkich barier utrudniających uczenie się danemu dziecku/uczniowi oraz wykorzystanie zasobów dostępnych w jego środowisku (także w przedszkolu/szkole) do zaplanowania spersonalizowanych działań umożliwiających niwelowanie tych barier;
  - » ograniczenie uzależniania pomocy udzielanej w systemie edukacji od dokumentu wydawanego przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną – autonomia nauczycieli prowadzących na co dzień obserwację pedagogiczną, naturalnie towarzysząca procesom edukacyjnym, jest jednym z podstawowych narzędzi oceny funkcjonalnej.

Zainspiruj się! Zainspiruj nauczycieli!

Planując spotkanie z radą pedagogiczną w ramach wsparcia nauczycieli w prowadzeniu oceny funkcjonalnej, zadbaj o aktualizację ich wiedzy i wzbudzenie refleksji o konieczności zmiany podejścia do rozpoznawania potrzeb uczniów. Możesz wykorzystać dostępne w Internecie wystąpienia dra Tomasza Knopika, z UMCS i Instytutu Badań Edukacyjnych, psychologa, współtwórcy modelu „Edukacja dla wszystkich” i oceny funkcjonalnej w edukacji, w których objaśnia istotę podejścia biopsychospołecznego:

- Rozpoznawanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów – podejście funkcjonalne, 30 października 2019 r.¹²;
- *Ocena funkcjonalna szansą do rozwoju, 28 czerwca 2022 r.*¹³

¹² Wykład na ogólnopolskiej konferencji Edukacja włączająca – od założeń do praktyki, zorganizowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej przy współpracy Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji: <https://www.youtube.com/watch?v=yxP1jgzlZx8> [dostęp: 20.08.2022].

¹³ Rozmowę z drem Tomaszem Knopikiem prowadził red. Marcin Piasecki z „Rzeczpospolitej”: <https://www.youtube.com/watch?v=QhyapiNe-qY> [dostęp: 20.08.2022].

Tomasz Knopik porównuje ocenę funkcjonalną z „segregującym” i „wyrokującym” podejściem biopsychomedycznym. Przestrzega przed pułapkami bezrefleksyjnej oceny funkcjonalnej opartej na „testomanii” i wskazuje korzyści z prowadzenia jej przez responsywnych, refleksyjnych nauczycieli. Zwraca też uwagę na systemowy cel oceny funkcjonalnej – standaryzację, we wszystkich podmiotach systemu oświaty (przedszkolach, szkołach, poradniach psychologiczno-pedagogicznych). Standaryzacja ta dotyczy procesu rozpoznawania – z uwzględnieniem czynników środowiskowych – potrzeb, trudności,

Myśli warte przemyślenia i upowszechnienia...

„W ocenie funkcjonalnej nie chodzi tylko o identyfikację trudności. Za oceną funkcjonalną idzie od razu plan działania. (...) Nie chodzi o to, by mieć jakiś raport z diagnozy, tylko chodzi o to, by od razu zaplanować kolejny krok, czyli wsparcie, które może być wsparciem terapeutycznym, ale może być też wsparciem typowo rozwijającym, kiedy mamy do czynienia z uczniem, który ma ponadprzeciętny potencjał poznawczy i potrzebuje czy stymulacji poznawczej, czy jakiejś kompensacji w obszarze kompetencji emocjonalno-społecznych. Każda diagnoza w ocenie funkcjonalnej niesie za sobą obowiązek wsparcia. Te dwa etapy są ze sobą nierozzerwalnie związane. To jest *clou* oceny funkcjonalnej”. (Tomasz Knopik¹⁴)

„Ocena funkcjonalna (...) to jest po prostu uporządkowanie form wsparcia po to, żeby optymalnie wykorzystać zasoby, które posiadamy. Jak najbliżej miejsca zamieszkania, jak najbardziej trafnie i, oczywiście, jak najwcześniej”. (Tomasz Knopik¹⁵)

Efektem etapu diagnostycznego w ocenie funkcjonalnej jest stworzenie indywidualnej charakterystyki dziecka/ucznia (tzw. profilu funkcjonalnego), która odpowie na pytania: *Jak dziecko/uczeń funkcjonuje? Jak sobie radzi w różnych sytuacjach?* W tradycyjnym modelu rozpoznawania potrzeb ucznia efektem rozpoznania była najczęściej odpowiedź na pytania: *Co mu „dolega”?* *Jakie ma dysfunkcje?* i klasyfikacja do którejś grupy – niepełnosprawności, specyficznych trudności w uczeniu się, zaburzeń emocjonalnych itp., wsparcie zaś było skoncentrowane na likwidacji lub zmniejszeniu symptomów charakterystycznych dla danego problemu. Tymczasem, nawet w grupie pozornie jednorodnej, jaką wydaje się np. grupa uczniów z zespołem Aspergera, nie ma dwóch identycznie funkcjonujących jednostek. Jeden uczeń z dysleksją nie ma większych oporów przed wystąpieniem przed całą klasą, dla innego jest to poważna bariera. Jeden z nich wykazuje się zręcznością podczas gier i zabaw na lekcji wychowania fizycznego, inny ma kłopot z koordynacją ruchową i orientacją

¹⁴ T. Knopik, Ocena funkcjonalna szansą do rozwoju (wideo), „Rzeczpospolita”, 28 czerwca 2022: <https://www.youtube.com/watch?v=QhyapiNe-qY> [dostęp: 20.08.2022].

¹⁵ *Ibidem*.

przestrzenną... Każdy z nich ma swój indywidualny sposób i poziom funkcjonowania i nie da się zastosować wobec nich jednakowych, wskazywanych w literaturze jako możliwe i pożądane dla danej dysfunkcji, sposobów wsparcia. Każdy z nich będzie wymagał innych działań zarówno ze strony szkolnych specjalistów, jak i od nauczycieli – wszystkich, którzy prowadzą z nim lekcje czy zajęcia. Ken Robinson podkreślał: „Wielcy nauczyciele zawsze rozumieli, że ich zadaniem nie jest nauczanie przedmiotu, ale uczenie uczniów”¹⁶.

---

¹⁶ K. Robinson, Uchwycić żywioł. O tym jak znalezienie pasji zmienia wszystko. Tłum. Aleksander Baj, Wyd. DAS Polska Jolanta Baj, Element, Kraków 2012.

Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia jako fundament oceny funkcjonalnej

Wdrażanie edukacji włączającej w polskim systemie oświaty jest ściśle powiązane z **holistyczną koncepcją Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia**, opublikowaną przez WHO w celu wprowadzenia jednolitego języka i kryteriów oceny zdrowia i stanów z nim związanych. Klasyfikacja ICF **oparta jest na modelu biopsychospołecznym** funkcjonowania człowieka, odnoszącym się do **trzech integralnie powiązanych ze sobą obszarów: biologicznego, psychologicznego i społecznego**.

Według klasyfikacji ICF **funkcjonowanie i niepełnosprawność danej osoby postrzegane są jako dynamiczna interakcja pomiędzy stanem chorobowym** (choroby, zaburzenia, uszkodzenia, urazy itp.) **a tzw. czynnikami kontekstowymi, do których należą czynniki osobowe i środowiskowe. Istotą wymienionych czynników jest ułatwiający lub utrudniający wpływ świata fizycznego, społecznego i systemu postaw.**

Równoległe z ICF funkcjonuje **klasyfikacja biomedyczna** – Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych (ang. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems – ICD-11¹⁷).

I jedna, i druga klasyfikacja służą **do opisywania funkcjonowania człowieka**. Podstawowa różnica między nimi polega na tym, że **ICD koncentruje się na opisie stanów chorobowych, zaś ICF opisuje cechy charakterystyczne stanu zdrowia człowieka w kontekście jego indywidualnej sytuacji życiowej oraz wpływów otaczającego środowiska.**

Dzięki podejściu biopsychospołecznemu, na nowo definiującemu zdrowie człowieka, zmienia się również podejście do niepełnosprawności. Jeśli stan zdrowia człowieka jest opisywany w kontekście jego indywidualnej sytuacji życiowej oraz wpływów otaczającego środowiska, to przy takim spojrzeniu nie każda niesprawność, dysfunkcja, zaburzenie, ograniczenie determinuje niepełnosprawność. **Niepełnosprawność jest więc w ICF definiowana w sposób pozytywny, przez pryzmat funkcjonowania. Powstaje dopiero, gdy osoba natrafi na bariery ograniczające lub uniemożliwiające jej wykonywanie ról społecznych (w tym zawodowych) w taki sposób, jak inni ludzie.**

Myśli warte przemyślenia i upowszechnienia...

¹⁷ ICD-11 zastąpiła od 1 stycznia 2022 r. wersję ICD-10 z 1990 r. O ICD-10 czytaj tutaj: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowa_Klasyfikacja_Chor%C3%B3b_ICD-10; o ICD-11 tutaj: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowa_Klasyfikacja_Chor%C3%B3b_ICD-11 [dostęp: 30.05.2022].

„Żywy organizm, jak roślina, jest złożony i dynamiczny. Każdy z jego wewnętrznych procesów wpływa na inne i jest od innych uzależniony w procesie podtrzymywania witalności całego organizmu. Odnosi się to także do otoczenia, w którym żyjemy. Większość żywych istot może rozkwitać tylko w określonych warunkach, a związki pomiędzy istotami a środowiskiem, w którym żyją są często wysoko wyspecjalizowane. (...) To samo odnosi się do wszystkich stworzeń i zwierząt, włączając nas. Farmerzy utrzymują się z upraw. Ale to nie oni sprawiają, że rośliny rosną. Nie łączą korzeni, nie przyklejają płatków, ani nie kolorują owoców. Roślina rośnie sama. Farmerzy i ogrodnicy stwarzają warunki do wzrostu. Dobrzy farmerzy wiedzą, jakie są to warunki, a źli nie wiedzą. Zrozumienie dynamicznych elementów ludzkiego wzrostu jest tak niezbędne dla podtrzymania ludzkich kultur w przyszłości, jak potrzeba zrozumienia ekosystemów naturalnego świata, od których ostatecznie zależyśmy”. (Ken Robinson¹⁸)

Metafora

Zainspiruj się! Zainspiruj nauczycieli!

Pierwsze spotkanie z radą pedagogiczną rozpocznij od obejrzenia krótkiego wykładu **Kena Robinsona pt. Nauczyciele są jak ogrodnicy**¹⁹, w którym rozwija rolniczą metaforę dobrej edukacji i dobrego nauczyciela.

Po projekcji **zaproś nauczycieli do udziału w sondażu** z wykorzystaniem aplikacji Mentimeter. Mogą hasłowo odpowiedzieć na pytania lub dokończyć zdania (minimum jeden, maksimum trzy głosy na każde pytanie/zdanie):

- Czego najbardziej potrzebuje mój uczeń, aby rozwijać się w szkole?
- Tworzę warunki do rozwoju moich uczniów przede wszystkim przez...
- Aby poznać potrzeby moich uczniów, ... (co robię?)

Wyświetl wyniki głosowania w formie chmury wyrazów, zaproś do dyskusji o wynikach. Zwróć szczególną uwagę na te wypowiedzi, które dotyczą nie tylko sfery poznawczej w funkcjonowaniu dziecka/ucznia, ale innych, istotnych w holistycznej ocenie funkcjonalnej. Obrazy chmur wyrazowych wydrukuj w formacie większym niż A4, zaproponuj, aby plakaty zawiesić w pokoju nauczycielskim.

Zachęć nauczycieli wychowawców, aby podobny sondaż przeprowadzili wśród uczniów, proponując im dokończenie zdań:

- Żeby dobrze się czuć w szkole, najbardziej potrzebuję...
- W uczeniu się w szkole najbardziej pomaga mi... (co?)
- Żeby mnie lepiej poznać, moi nauczyciele...

¹⁸ Robinson K., Uchwycić żywioł..., s. 213.

¹⁹ Robinson K., Nauczyciele są jak ogrodnicy, 2012: <https://www.youtube.com/watch?v=Tt055yb1YNg> [dostęp: 20.08.2022].

Porównanie wyników głosowania da kadrze obraz podobieństw i różnic w postrzeganiu warunków uczenia się i rozwoju uczniów w szkole.

Geneza ICF to nauki medyczne, ale ta klasyfikacja ma wpływ nie tylko na edukację, lecz także na inne dziedziny, np. politykę społeczną, ubezpieczenia, ekonomię, prawo.

Specjaliści zatrudnieni w SCWEW mogą zapoznać się z polskojęzyczną wersją ICF, dostępną w Internecie²⁰. Istnieje również wersja ICF opisująca funkcjonowanie dzieci i młodzieży, ale nie ma (sierpień 2022 r.) jej wersji polskojęzycznej²¹.

Chodzi o **ogólną orientację** kadry SCWEW w terminologii (ICF to swoisty „słowniczek” określeń opisujących różne poziomy funkcjonowania człowieka w różnych sferach), sposobie opisu i kodowania w poszczególnych kategoriach ICF. Taka ogólna wiedza przyda się w kontaktach ze szkołami czy specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznych, także w kontaktach międzysektorowych (np. z podmiotami służby zdrowia czy pomocy społecznej), które to kontakty są wpisane w zadania Centrum.

Na uwagę pracowników SCWEW zasługuje także udostępniony na wolnej licencji przez WHO **samokształceniowy kurs e-learningowy** (również w języku polskim) pozwalający pogłębić wiedzę o ICF²². Klarowna struktura kursu, przyjazna, intuicyjna nawigacja, możliwość powrotu do wybranych treści i sprawdzenia poziomu opanowania treści w formie quizów (można je powtarzać aż do zadowalającego uczestnika efektu), dołączony do kursu słowniczek najważniejszych pojęć z ICF, może być dla kadry SCWEW nie tylko okazją do poszerzenia wiedzy specjalistycznej, **lecz także inspiracją do tworzenia podobnych form szkoleń online dla nauczycieli i specjalistów w przedszkolach i szkołach**, odnoszących się do różnych aspektów edukacji włączającej, w tym oceny funkcjonalnej.

W kontaktach z kadrami przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w rejonie funkcjonowania SCWEW warto zadbać o uporządkowanie wiedzy odbiorców oferty o ICF w kontekście **związku klasyfikacji ze zmianą myślenia o rozpoznawaniu potrzeb dzieci oraz uczniów i udzielaniu im wsparcia**. Można posłużyć się w tym celu schematem ilustrującym strukturę i prezentującym podstawowe definicje i zależności występujące w klasyfikacji:

20 Por.: Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF), Światowa Organizacja Zdrowia 2009: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429_pol.pdf [dostęp: 20.08.2022].

21 Angielskojęzyczna wersja International Classification of Functioning, Disability and Health. Children & Youth Version (ICF-CY) ogłoszona przez WHO w 2007 r. dostępna tutaj: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43737/9789241547321_eng.pdf [dostęp: 20.08.2022].

22 Por.: Narzędzie e-learningowe ICF, WHO: https://www.icf-elearning.com/wp-content/uploads/articulate-uploads/ICF%20e-Learning%20Tool_Poland_20220501%20-%20Storyline%20output/story_html5.html [dostęp: 20.08.2022].

Podejście do opisu funkcjonowania człowieka w modelu biopsychosocjalnym (klasyfikacja ICF)

ZDROWIE = stan pełnego, dobrego samopoczucia fizycznego, psychicznego i społecznego, a nie wyłącznie brak choroby lub niedomagania.

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ = wielowymiarowe zjawisko wynikające z wzajemnych oddziaływań między ludźmi a ich fizycznym i społecznym otoczeniem.

Funkcjonowanie i niepełnosprawność

Funkcje i struktury ciała

Funkcje ciała ludzkiego (z włączeniem funkcji psychicznych) = procesy fizjologiczne poszczególnych układów ciała

Struktury ciała ciała ludzkiego = jego części anatomiczne, takie jak narządy, kończyny i ich elementy składowe. Upośledzenia są to zmiany funkcji lub struktury ciała, takie jak utrata lub istotne odchylenie od stanu prawidłowego.

Aktywność i uczestniczenie

Aktywność = wykonanie przez daną osobę zadania lub podjęcie działania. Ograniczenia aktywności są to trudności, jakie dana osoba może mieć w podejmowaniu działań. Uczestniczenie = angażowanie się danej osoby w określone sytuacje życiowe. Ograniczenia uczestniczenia są to problemy utrudniające danej osobie angażowanie się w sytuacje życiowe.

Dziedziny:

- uczenie się i zdobywanie wiedzy
- ogólne zadania i obowiązki
- porozumiewanie się
- poruszanie się
- dbanie o siebie
- wzajemne kontakty i związki między/ludźkie
- główne obszary życia
- życie społeczności lokalnej, działalności społeczna i obywatelska

Czynniki kontekstowe

Czynniki środowiskowe

Czynniki środowiskowe tworzą fizyczne i społeczne środowisko w którym żyją ludzie.

Czynniki osobowe

Czynniki osobowe odnoszą się bezpośrednio do podmiotu, obejmują takie cechy jak wiek, płeć, status społeczny, doświadczenia życiowe.

Klasyfikacja ICF aktualnie nie opisuje czynników osobowych ze względu na ich relatywny, kulturowy charakter (klasyfikacja z założenia ma odnosić się do kategorii uniwersalnych).

Rysunek 1. Struktura ICF opartego na modelu biopsychosocjalnym. Opr. własne na podst. Materiałów MeIn oraz publikacji: T. Knopik, Kapitał różnorodności. Doradztwo zawodowe dla uczniów ze zróźnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, ORE, Warszawa 2022, s. 45–46: <https://doradztwo.ore.edu.pl/wp-content/uploads/kapital-roznorodnosci-ORE.pdf> [dostęp: 26.06.2022].

Ważne!

Znajomość koncepcji i celu wprowadzenia ICF jako podstawy oceny funkcjonalnej jest istotne dla powodzenia zmiany. „Włączenie jest procesem mentalnym, rozpoczynającym się w umyśle człowieka, a wyraża się w praktycznej realizacji przekonania, że przyznajemy takie same prawa sobie i innym, bez względu na dzielące nas różnice”²³. Mentalnej przemiany wymaga również postrzeganie i rozumienie zdrowia i niepełnosprawności zgodnie z definicjami ICF, zakładającej, że każdy z nas, na różnych etapach życia, może odczuwać dobrostan, być w pełni aktywnym na różnych polach, choć towarzyszy mu np. niepełnosprawność, choroba, specyficzne trudności w uczeniu się. I na odwrót – można być osobą „niepełnosprawną”, choć w sensie biologicznym (medycznym) nic nam nie dolega, ale nasze funkcjonowanie zakłócają bariery, którymi mogą być np. nieergonomiczne stanowisko pracy/nauki, ubóstwo, złe relacje w klasie czy w grupie zawodowej, nieznanostwo języka w kraju, do którego przybyliśmy.

Przykład

Gdy wiosną 2022 r. do polskich szkół ogólnodostępnych dołączyli uczniowie – uchodźcy wojenni z Ukrainy – funkcjonowanie wielu z nich odzwierciedlało stan „niepełnosprawności” w rozumieniu ICF. Na ich dziecięcej czy nastoletniej ścieżce życiowej pojawiło się wiele barier: traumatyczne doświadczenia wojny i migracji, rozłąka z wieloma członkami rodziny i z przyjaciółmi, nierzadko obniżenie statusu materialnego, nieznanostwo języka polskiego powodująca wyobcowanie i zagubienie w nowej szkole, niepewność i bezradność w kontaktach z polskimi rówieśnikami, nowymi nauczycielami, w sytuacjach codziennych związanych z zakupami, korzystaniem z transportu publicznego, wizytą lekarską itp.

Nauczyciele i specjaliści w szkołach nie mieli o nowych uczniach wielu informacji. Nie „szufladkowali” ich do znanych „kategorii” uczniów: z niepełnosprawnością, z dysleksją, z ADHD, uzdolnionych itp. Nie dysponowali wiedzą o ich osiągnięciach i problemach w ukraińskich szkołach. Nie posiadali opinii lub orzeczeń z poradni psychologiczno-pedagogicznych czy placówek medycznych.

Powrót tych młodych ludzi do „zdrowia” zależał przede wszystkim od kompetencji psychologicznych i ponadprzedmiotowych umiejętności metodycznych nauczycieli i specjalistów. Ścieżki rozpoznawania potrzeb i uruchamiania indywidualizowanego wsparcia były w praktyce zgodne z założeniami oceny funkcjonalnej, a narzędziami identyfikacji problemu oraz diagnozowania potencjału ucznia stały się przede wszystkim: uważna obserwacja jego funkcjonowania w codziennych sytuacjach szkolnych, identyfikacja

23 J. Rafał-Łuniewska, Edukacja włączająca a pomoc psychologiczno-pedagogiczna, ORE, Warszawa 2019, s. 4: <https://www.ore.edu.pl/2019/09/23774/> [dostęp: 20.08.2022].

barier, wymiana spostrzeżeń z innymi nauczycielami i specjalistami, rozmowa (nierzadko z wykorzystaniem niestandardowych form komunikacji – translatorów, kodu obrazkowego) z samym uczniem i z jego rodzicem. W szkołach i w klasach, które w ciągu kilku tygodni stały się włączającymi, nauczyciele nie koncentrowali się wyłącznie na „diagnozie”, ale pracowali z klasami, aby polscy koledzy ukraińskich uczniów zrozumieli ich sytuację i współpracowali, na różne sposoby, w tworzeniu atmosfery sprzyjającej adaptacji rówieśników. Nie czekano na gotowe procedury, na dokumentację, nie przeprowadzano testów psychologicznych, ale szukano najlepszych i prostych sposobów na wsparcie „nowych”. Racjonalnie określano cele i kryteria sukcesu procesu wsparcia, wiedząc, że najważniejsze jest nawiązanie relacji, ułatwienie komunikacji, a dopiero w momencie, gdy to się uda, praca nad celami edukacyjnymi. Bez pośpiechu, bez dążenia do tego, by ukraińscy uczniowie „dopasowali się” do wymagań przedmiotowych czy do stylu nauczania poszczególnych pedagogów. To szkoła i nauczyciele starali się dostosować warunki, wymagania i styl pracy do zróżnicowanych potrzeb każdego z przybyszy.

W większości szkół ten algorytm postępowania przyniósł oczekiwane rezultaty, mierzone przede wszystkim poprawą funkcjonowania ukraińskich dzieci i młodzieży w polskich warunkach. W wielu szkołach sprawdziły się również słowa Paula Coelho: „Gdy uczeń osiąga coś dzięki nauczycielowi, nauczyciel również czegoś się uczy”²⁴. Warto pamiętać o tej wartości dodanej, o zdobytych przez wielu nauczycieli w tym okresie kompetencjach, przejawiających się w nowej wiedzy, umiejętnościach i postawach:

- Nie sprawdzają się w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach „gotowce” w postaci zunifikowanych ścieżek wsparcia dla osób z konkretnymi, „sklasyfikowanymi” w modelu biomedycznym trudnościami. Sprawdza się samodzielne poszukiwanie sposobów rozpoznawania potrzeb dzieci i uczniów oraz elastyczność i kreatywność w projektowaniu ich spersonalizowanego wsparcia.
- Dla „zdrowia” ucznia, jego dobrostanu warto przeformułować cele działań nauczycieli i specjalistów szkolnych. Zamiast koncentrować się na szukaniu sposobów i działaniach, które służą upodobnieniu sposobu funkcjonowania ucznia do „standardu”, zdaniu z wysokim wynikiem egzaminu i ukończeniu szkoły, lepiej szukać odpowiedzi na pytanie: Jakie działania należy podjąć, aby aktualne i przyszłe warunki otoczenia umożliwiły uczniowi samorealizację? I aby stworzyć mu w klasie zróżnicowanej takie warunki, żeby mógł się realizować w grupie rówieśniczej w sposób optymalny, adekwatny do swoich potrzeb i możliwości?

²⁴ Cytaty o nauczycielach. Nie tylko na Dzień Nauczyciela: <https://joannapachla.com/kultura/cytaty-o-nauczycielach/> [dostęp: 20.08.2022].

- Żaden człowiek nie jest wyłącznie organizmem, a w placówce edukacyjnej troska nauczycieli o rozwój sfery poznawczej dziecka i ucznia nie może dominować nad pozostałymi: emocjonalną, motywacyjną, duchową i społeczną²⁵.

Zainspiruj się! Zainspiruj nauczycieli!

Aktywność 1.

Zaproponuj nauczycielom na kilka dni przed spotkaniem indywidualne wykonanie poleceń 1–5. Udostępnij im kartę pracy (Załącznik nr 1).

Podczas spotkania zaaranżuj zebranie się grup obserwujących to samo dziecko. Nauczyciele uzupełniają punkt 6. (profil funkcjonalny dziecka), odczytują swoje ustalenia na forum. Podsumuj tę część ćwiczenia, zwracając uwagę na różne sposoby funkcjonowania dwojga dzieci posiadających tę samą diagnozę medyczną i w związku z tym różne ścieżki pomocy sugerowane w filmach.

Następnie w tych samych grupach nauczyciele planują wsparcie dla dziecka, uzupełniając punkty 7–9. Ustaleniami dzielą się na forum całej grupy.

Podsumuj aktywności. Zapytaj o wrażenia z wykonywania ćwiczenia na etapie pracy indywidualnej i zespołowej.

Zainicjuj dyskusję, zadając pytanie: jak nauczyciele mogą wykorzystać poznane animacje w swojej pracy? Podkreśl na zakończenie, że materiał może być użyteczną pomocą w rozmowach z rodzicami uczniów ze szczególnymi potrzebami, zwłaszcza z tymi, którzy przyjmują postawę wyręczania swoich dzieci, wychowania ich „pod kloszem”. Zwróć uwagę na wątek kilkakrotnie powtarzany w filmach na temat przygotowania dzieci do samodzielności i aktywności w przyszłości, gdy będą chciały lub musiały radzić sobie bez rodziców.

Polecenia:

1. Obejrzyj serię krótkich filmów animowanych poświęconych ICF²⁶:
  - Część I. Czym jest Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF)? (3 min. 41 sek.)
  - Część II. Czym są struktura i funkcje ciała? (5.26)
  - Część III. Czym są aktywność i uczestniczenie? (2.45)
  - Część IV. Czym są czynniki kontekstowe? (5.25)
  - Część V. Jak współpracują ze sobą różne części ICF? (3.00)

²⁵ Opr. na podst.: T. Knopik, Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne, ORE, Warszawa 2018, s. 7–8: <http://bc.ore.edu.pl/Content/917/Diagnoza+funkcjonalna.+Planowanie+pomocy+psychologiczno-pedagogicznej.pdf> [dostęp: 20.08.2022].

²⁶ Filmy w wersji angielskojęzycznej, z możliwością włączenia automatycznego tłumaczenia w formie napisów polskich, są dostępne na kanale YouTube: https://www.youtube.com/channel/UCl-wk6OjsodG-Nk7czQe_ag [dostęp: 20.08.2022].

2. Skup swoją uwagę na jednym z dzieci – na Paulu lub Sarah.
Podczas projekcji notuj swoje spostrzeżenia w tabeli na karcie wg wzoru w Załączniku nr 1.
3. Spotkaj się z osobami, które obserwowały funkcjonowanie tego samego dziecka.
Porozmawiajcie o swoich notatkach, wymieńcie się spostrzeżeniami.
4. Wspólnie uzupełnijcie kolejne punkty w karcie pracy.

Aktywność 2.

Połącz nauczycieli i szkolnych specjalistów w grupy mieszane. Zaproś do ćwiczenia opartego na ich doświadczeniach.

1. Pomyślcie o znanym wam przypadku dwóch uczniów, którzy zostali zdiagnozowani przez zespół orzekający, działający w poradni psychologiczno-pedagogicznej i otrzymali orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego ze względu na tę samą niepełnosprawność. Spróbuj scharakteryzować ich funkcjonowanie w czterech sferach:
  - struktury ciała: .....
  - funkcje ciała: .....
  - aktywność i uczestniczenie: .....
  - czynniki środowiskowe: .....
2. Zastanówcie się:
  - Jakie wsparcie finansowe (subwencję) otrzymuje dziś szkoła dla każdego z nich?
  - Czy obaj wymagają w rzeczywistości takiego samego wsparcia przekładającego się na takie same finanse?
3. Jakie wnioski wyciągacie z tego ćwiczenia?

Poproś grupy o podzielenie się ustaleniami z innymi uczestnikami spotkania. Wykorzystaj moment podsumowania dyskusji do objaśnienia, jak w planowanych zmianach systemowych związanych z edukacją włączającą i z oceną funkcjonalną zmieni się system subwencjonowania potrzeb uczniów objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną lub/i kształceniem specjalnym w ogólnodostępnej szkole. Finansowanie w nowym modelu będzie się odnosiło do rzeczywistych potrzeb ucznia i szkoły, do której uczęszcza. Będzie zależne od tego, jak uczeń funkcjonuje, a nie od tego, do jakiej kategorii potrzeb został zaklasyfikowany w świetle przepisów oświatowych. Przekaż również ważną informację o dodatkowych (poza subwencją) środkach z dotacji celowych, które mają być przeznaczone – np. na dostosowanie szkolnej infrastruktury do potrzeb dzieci/uczniów, którym bariery architektoniczne utrudniają funkcjonowanie, i na dostosowanie do indywidualnych potrzeb uczniów ze szczególnymi potrzebami ich stanowiska nauki.

Komentarz możesz uzupełnić wybranymi fragmentami wypowiedzi Grzegorza Pochopienia, eksperta MEiN, zajmującego się opracowaniem nowego systemu

finansowania potrzeb uczniów ze szczególnymi potrzebami we włączających szkołach ogólnodostępnych²⁷.

Aktywność 3.

Zachęć nauczycieli do wystuchania podcastu, w którym Rafał Skrzypczyk, wiceprezes Fundacji Aktywnej Rehabilitacji, objaśnia ideę ICF oraz opowiada, jak od 2011 r. FAR wykorzystuje tę klasyfikację w praktyce²⁸.

Zainicjuj dyskusję (na żywo, podczas spotkania lub w przestrzeni) uruchomionego w sieci na tę okoliczność forum dyskusyjnego:

- W jakich obszarach i sytuacjach życiowych pomaga człowiekowi jednolity i zunifikowany na całym świecie sposób opisu jego funkcjonowania, niepełnosprawności i zdrowia?
- Jakie znaczenie dla uczniów ma ta informacja?
- Jak można wykorzystać podcast w pracy z uczniami i z rodzicami?

Aktywność 4.

Jeśli pracujesz z kadrą szkoły ponadpodstawowej, możesz zaproponować nauczycielom i specjalistom analizę filmu pt. Czy i w jakim stopniu uraz wpływa na życie prywatne i zawodowe, przygotowanego przez Polską Izbę Ubezpieczeń²⁹. Po projekcji zaprosz do dyskusji o wykorzystaniu materiału w popularyzacji założeń inkluzji wśród uczniów, szczególnie w kontekście realizacji treści doradztwa zawodowego czy zagadnień wpisanych w podstawy programowe (wiedza o społeczeństwie, przedsiębiorczość, przedmioty zawodowe i in.).

Klasyfikacja ICF jest ujednoliconym w kontekście międzynarodowym sposobem opisu funkcjonowania człowieka. Może być dla każdego z nas narzędziem do refleksji wokół tego, w których sytuacjach życiowych jesteśmy „zdrowi”, a w których „niepełnosprawni”. Zachęć do namysłu nad tym, co powoduje, że idziemy naprzód,

27 Por.: Grzegorz Pochopień o nowym algorytmie finansowania, relacja wideo z konferencji informacyjno-konsultacyjnej dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych Projektowane zmiany oparte na modelu edukacji dla wszystkich, zrealizowanej 8–9 grudnia 2021 r. przez ORE we współpracy z MEiN w ramach projektu Uczeń ze specjalnymi potrzebami – opracowanie modelu szkolenia i doradztwa: <https://www.ore.edu.pl/2021/12/relacja-z-konferencji-dla-pracownikow-poradni-psychologiczno-pedagogicznych/> oraz w artykule Zuzanny Dąbrowskiej pt. Najlepsza odpowiedź na potrzeby edukacyjne uczniów, opublikowanym w specjalnym dodatku pt. Edukacja włączająca – nauka, rozwój, przyszłość do „Rzeczpospolitej” z dn. 31 maja 2022 r., s. 6–11: https://edukacjawzasiegiureki.pl/wp-content/uploads/2022/06/EW_Dodatek_Rzeczpospolita_31.05.pdf [dostęp: 20.08.2022].

28 R. Skrzypczyk, Fundacja aktywnej rehabilitacji i ICF: <https://www.far.org.pl/aktualno%C5%9Bci/wywiady/10180-icf-international-classification-of-functioning.html> [dostęp: 20.08.2022].

29 Czy i w jakim stopniu uraz wpływa na życie prywatne i zawodowe, Polska Izba Ubezpieczeń, 6 kwietnia 2022: <https://piu.org.pl/icf/> [dostęp: 20.08.2022].

a co (kiedy i jakie bariery) hamuje nasz rozwój, aktywność i uczestniczenie. Klasyfikacja ICF będąca fundamentem modelu biopsychospołecznego **nie dotyczy wyłącznie osób z niepełnosprawnością**. Za jej pomocą można opisać wszystkie aspekty zdrowia i stany związane ze zdrowiem każdego człowieka. Uniwersalne wykorzystanie klasyfikacji pozwala dostrzec, że niektóre osoby z niepełnosprawnością lub innymi problemami funkcjonują w wielu dziedzinach lepiej niż osoby uważane za w pełni sprawne³⁰.

---

³⁰ Na podst.: T. Knopik, Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne, ORE, Warszawa 2018, s. 16: <http://bc.ore.edu.pl/Content/917/Diagnoza+funkcjonalna.+Planowanie+pomo cy+psychologiczno-pedagogicznej.pdf> [dostęp: 26.06.2021].

Ocena funkcjonalna w szkole a wsparcie SCWEW

Myśli warte przemyślenia i upowszechnienia

„Ocena funkcjonalna jest to dowód zaufania do kompetentnych nauczycieli, kompetentnych specjalistów, czyli nie musi być jakiejś bardzo sformalizowanej procedury, która pozwoli ocenić, czy ta osoba powinna mieć taki poziom wsparcia, czy też inny. Zamiast tego proponujemy reagowanie tu i teraz. (...) To jest kwestia oceny funkcjonalnej dla każdego, przy czym w kontekście uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest to szczególnie ważne, ponieważ pozwala na elastyczne, wielowymiarowe wspieranie ich potrzeb, które pojawiają z dnia na dzień i nie wymaga to kolejnego badania w poradni, tylko nauczyciel ma narzędzie, by odpowiednio działać tu i teraz”. (Tomasz Knopik³¹)

Ocena funkcjonalna w szkole będzie przebiegać w trzech podstawowych etapach:

- Etap **identyfikacji potrzeb** – rozpoznanie wyzwania, ustalenie przyczyn problemu, poszukiwanie sposobów jego rozwiązania, zaplanowanie wsparcia.
- Etap **realizacji wsparcia potrzeb dziecka/ucznia** – wdrożenie działań wspomagających.
- Etap **ewaluacji, czyli oceny skuteczności działań** podejmowanych w ramach programu wsparcia dziecka/ucznia.

W niniejszym opracowaniu skupiono się przede wszystkim na omówieniu roli SCWEW na etapie identyfikacji potrzeb dziecka/ucznia. Odniesienie do kolejnych etapów oceny funkcjonalnej w szkole z pomocą SCWEW jest treścią poradnika pt. SCWEW – od diagnozy do ewaluacji, planowanie i realizacja oraz ewaluacja procesu wsparcia (ze szczególnym naciskiem na mechanizmy zapewniania jakości, w tym sprawdzania efektywności stosowanych metod wsparcia oraz odpowiedniego doboru metod wsparcia i ich ewentualnych zmian).

W projektowanych zmianach systemowych określono, że **nauczyciele prowadzący ocenę funkcjonalną otrzymują wsparcie merytoryczne na trzech poziomach.**

Pierwszy poziom wsparcia kadry przedszkola/szkoły – rola SCWEW

Pierwszy poziom wsparcia odbywa się w macierzystej szkole, macierzystym przedszkolu i zapewniają je szkolni specjaliści: pedagog, psycholog, pedagog specjalny (od 1 września 2022 r. zostały wdrożone nowe standardy zatrudniania specjalistów), terapeuta pedagogiczny, logopeda, doradca zawodowy. Te osoby prowadzą także

³¹ Ocena funkcjonalna szansą do rozwoju. Rozmowa red. Marcina Piaseckiego, „Rzeczpospolita”, 28 czerwca 2022 r.: <https://www.youtube.com/watch?v=QhyapiNe-qY> [dostęp: 20.08.2022].

przewidziane w przepisach oświatowych działania adresowane do dzieci/uczniów i ich rodziców.

Trzeba podkreślić, że ocena funkcjonalna w szerokim znaczeniu prowadzona w grupie/klasie powinna mieć charakter ciągły i oparta jest przede wszystkim na codziennej obserwacji przez nauczyciela działań uczniów, ich reakcji, zachowania w różnych sytuacjach. Gdy **nauczyciel dostrzega w funkcjonowaniu dziecka/ucznia symptomy** wzbudzające jego czujność, uwagę, budzące niepokój, generujące pytania o przyczyny widocznych zachowań, powodujące w nim poczucie bezradności lub zaciekawienia, **poddaje je analizie**, szukając **przyczyn** (nie tylko w osobie ucznia, lecz także w środowisku szkolnym, w tym – w sobie), próbując **zidentyfikować intencje** kryjące się za określonym zachowaniem, reakcją podopiecznego. Jeśli tak rozumianą obserwację funkcjonowania ucznia prowadzą wszyscy nauczyciele pracujący z konkretną grupą/klasą i jeśli ten zespół wymienia się swoimi spostrzeżeniami, jest duże prawdopodobieństwo uzyskania efektu synergii, czyli większej skuteczności w rozpoznaniu potrzeb ucznia, niż mogłyby uzyskać działające samotnie jednostki. Symboliczny wzór na tak rozumianą „wartość dodaną” współpracy można przedstawić jako: $2 + 2 > 4$ i jest on wynikiem połączenia starań, wiedzy, umiejętności i doświadczenia pojedynczych osób³². Ludzie w takich zespołach ufają sobie nawzajem. Wiedzą, że mogą podzielić się swoimi emocjami, obawami, mogą powiedzieć: „Nie wiem, co robić, by pomóc temu uczniowie... Nie wiem, jak to zrobić... Brakuje mi wiedzy z tej dziedziny... Nie mam w tym doświadczenia... Potrzebuję waszej pomocy, rady” i nie będą ocenieni jako osoby niekompetentne. Szanują tych kolegów i koleżanki, którzy posiadają dużą wiedzę ekspercką, którzy są autentycznymi liderami grupy. I sami czują, że są szanowani przez innych.

Na pierwszym poziomie wsparcia nie przewiduje się obecności pracowników SCWEW – **szkoła jest samowystarczającą organizacją**, radzi sobie z wyzwaniem na bazie kompetencji kadry.

Ważne!

Choć planowane rozwiązania oparte na zaufaniu do profesjonalnych kadr przedszkoli i szkół nie zakładają na pierwszym poziomie wsparcia obecności ekspertów zewnętrznych, **warto zadbać o promocję oferty wsparcia przez SCWEW, zanim w przedszkolu/szkole pojawi się taka potrzeba**, jak w aforyzmie Alana Alexandra Milne’a z popularnej książki Kubuś Puchatek: „Nie można tkwić uparcie w swoim kącie Lasu, czekając, aż inni do nas przyjdą. Czasem trzeba pójść do nich”. Zanim na drugim poziomie wsparcia placówka zwróci

32 Opr. na podst.: M. Zięba, M. Serhienko, Efekt synergii [w:] Encyklopedia Zarządzania: https://mfiles.pl/pl/index.php/Efekt_synergii oraz: J. Fazlagić J., Wkład oświaty w kształtowanie innowacyjnego społeczeństwa [w:] P. Poszytek, J. Fazlagić, Innowacyjne zarządzanie w oświacie, FRSE, Warszawa 2009, s. 10: https://issuu.com/frse/docs/iz2009_final_www [dostęp: 20.08.2022].

się do SCWEW o pomoc, musi znać jego ofertę. Popularyzacji możliwości skorzystania z oferty SCWEW mogą służyć przykładowo:

- strona internetowa SCWEW z informacjami o ocenie funkcjonalnej, z odestaniami do ciekawych zasobów z tego zakresu, z danymi kontaktowymi;
- regularnie wysyłane do przedszkoli i szkół newslettery, zawierające informacje o przedsięwzięciach SCWEW;
- popularyzacja (na stronie internetowej, poprzez organizowane wydarzenia, przedsięwzięcia lokalne) informacji i zasobów dotyczących uniwersalnych instrumentów wsparcia kierowanych systemowo do wszystkich przedszkoli i szkół w Polsce w ramach polityki oświatowej państwa (np.: wdrożenie do organizacji procesu kształcenia i wychowania rozwiązań opartych na projektowaniu uniwersalnym – UDL, promocja zdrowia i profilaktyki zdrowotnej, w szczególności dotycząca aktualnych problemów cywilizacyjnych, np. otyłości, ochrony zdrowia psychicznego, w tym przeciwdziałania w sytuacji depresji dzieci i młodzieży oraz zachowań ryzykownych i reagowania wobec tych problemów);
- obecność przedstawicieli SCWEW na konferencjach dla dyrektorów i nauczycieli, organizowanych przez organy prowadzące, organy nadzoru pedagogicznego, placówki doskonalenia nauczycieli, wojewódzkie biblioteki pedagogiczne i promowanie podczas tych wydarzeń oferty wsparcia;
- systematyczne kontakty z instytucjami wspomaganie – placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, pedagogicznymi bibliotekami wojewódzkimi w celu ustalenia potencjału instytucjonalnego umożliwiającego wspólne działania i określenia obszarów współpracy;
- kontakty z doradcami metodycznymi, zatrudnionymi w publicznych placówkach doskonalenia nauczycieli w ramach tworzonych przez kuratorów oświaty wojewódzkich sieci doradztwa metodycznego oraz z dyrektorami przedszkoli/szkół, w których doradcy są zatrudnieni (wsparcie merytoryczne SCWEW adresowane do doradców metodycznych w zakresie edukacji włączającej, w tym oceny funkcjonalnej, może stać się szansą na pozyskanie „liderów zmiany” i prowadzenie „włączających szkół ćwiczeń” stanowiących przykłady dobrych praktyk inkluzji);
- organizowanie i popularyzacja otwartych form doskonalenia nauczycieli opartych na benchmarkingu – uczeniu się od najlepszych (np. organizacja wizyt studyjnych do placówki specjalnej wchodzącej w skład zespołu SCWEW lub do włączających szkół partnerskich w regionie);
- upowszechnianie obserwacji lekcji/zajęć jako formy uczenia się nauczyciela w miejscu pracy (np. we współpracy z doradcami metodycznymi, dla których prowadzenie zajęć otwartych jest obowiązkiem wpisanym w przepisy regulujące funkcjonowanie publicznych placówek doskonalenia nauczycieli);

- upowszechnianie superwizji indywidualnej i grupowej – formy wsparcia nauczycieli i specjalistów szkolnych, która w perspektywie kilku lat ma być jednym z zadań SCWEW;
- poszukiwanie i umacnianie kontaktów z podmiotami prowadzącymi statutowe działania na rzecz dzieci i rodziny, np. z organizacjami pozarządowymi, z instytucjami pomocy społecznej, w celu wykorzystania tych międzyresortowych kontaktów do przyszłego wsparcia kadr przedszkoli i szkół³³.

Drugi poziom wsparcia kadry przedszkola/szkoły – rola SCWEW

Drugi poziom wsparcia pojawia się, gdy kadry przedszkola/szkoły uznają, że potrzebują pomocy specjalistów zewnętrznych w działaniach na rzecz dzieci/uczniów, a **dyrektor zwróci się do SCWEW z wnioskiem o wsparcie merytoryczne nauczycieli i specjalistów szkolnych**. Wówczas pracownicy SCWEW mogą rozpocząć planowe działania wspomagające nauczycieli i specjalistów w prowadzeniu oceny funkcjonalnej, obejmujące przykładowo:

- **diagnozę potrzeb doskonalenia kadry** przedszkola/szkoły w zakresie umiejętności prowadzenia oceny funkcjonalnej,
- opracowanie, we współpracy z dyrektorem, **planu doskonalenia zawodowego** nauczycieli i specjalistów w obszarze oceny funkcjonalnej (rozwijaniu umiejętności rozpoznawania potrzeb dzieci/uczniów zgodnie z modelem oceny funkcjonalnej, projektowania sposobów zaspokajania zdiagnozowanych potrzeb oraz oceny efektywności pomocy udzielanej dzieciom/uczniom),
- proponowanie nauczycielom i specjalistom sprawdzonych, rzetelnych i dostępnych w ramach wolnych licencji **narzędzi, przydatnych w prowadzeniu badań w ramach oceny funkcjonalnej**,
- **doradztwo metodyczne** dla nauczycieli i specjalistów na **etapie realizacji indywidualnych planów edukacyjnych** dla uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi.
- **doradztwo dla nauczycieli w obszarze uniwersalnego projektowania w edukacji** (UDL) – rozwiązań sprzyjających efektywnemu uczeniu się i rozwojowi każdego ucznia w grupie/klasie zróżnicowanej,
- **doradztwo dotyczące dostosowań** dla uczniów wymagających wzmocnionego wsparcia (w zakresie aranżacji przestrzeni fizycznej do uczenia się, wykorzystania pomocy dydaktycznych i urządzeń specjalistycznych z wypożyczalni SCWEW, metod i form nauczania, sposobów oceniania itp.),

³³ Por.: Fundacja Pozytywka prowadząca we współpracy z różnymi zainteresowanymi podmiotami wiele nieodpłatnych akcji i projektów na rzecz dzieci i młodzieży zagrożonych depresją i innymi zaburzeniami psychicznymi: <https://fundacjapozytywka.org.pl/> [dostęp: 20.08.2022].

- **doradztwo dla rodziców**, np. w zakresie potrzebnych uczniowi urządzeń specjalistycznych dostępnych w wypożyczalni SCWEW, wskazania podmiotów zewnętrznych mogących udzielić dodatkowego wsparcia dziecku i rodzinie itp.),
- *popularyzację i moderowanie konsultacji zespołowych nauczycieli i specjalistów zaangażowanych w proces oceny funkcjonalnej dzieci/uczniów ze szczególnymi potrzebami.*

Ważne!

Szkolne konsultacje zespołowe odgrywają istotną rolę w procesie wsparcia uczniów doświadczających trudności czy posiadających szczególne uzdolnienia. Eksperci z SCWEW mogą pomóc nauczycielom we wdrożeniu tej formy.

Konsultacje szkolne (zespołowe) powinny być przeprowadzone, jeśli uczeń ma trudności, które należałoby dokładniej poznać i omówić, lub wykazuje uzdolnienia, które warto opisać, doprecyzować. Istotne jest poszukiwanie odpowiedzi na pytania: Jak konkretnie przejawia się trudność/zdolność? Co jest przyczyną trudności/wyzwania? Co mogą zrobić uczestnicy procesu, aby polepszyć sytuację?

W szkolnych konsultacjach zespołowych uczestniczą te osoby, których obecność jest konieczna dla wyjaśnienia danego problemu – przede wszystkim mające częsty i bliski kontakt z dzieckiem/ucznikiem (wychowawca, nauczyciel/nauczyciele, specjalista szkolny/specjaliści szkolni; pożądane jest również zaproszenie rodziców/opiekunów prawnych dziecka).

Spotkanie tych osób jest poprzedzone indywidualną obserwacją funkcjonowania dziecka/ucznika i zanotowaniem z własnej perspektywy spostrzeżeń dotyczących jego sytuacji, potencjału i trudności.

Wymiana spostrzeżeń pomoże w zrozumieniu i uwspólnieniu opisu problemu/wyzwania oraz na tej podstawie ułatwi sformułowanie realnych celów rozwojowych dziecka/ucznika i ustaleniu działań nauczycieli i specjalistów, uwzględniających środowisko szkolne oraz wsparcie podmiotów zewnętrznych. Efektem spotkania osób zaangażowanych w konsultacje zespołowe powinny być, oprócz celów i działań, także decyzje dotyczące terminów realizacji działań i sprawdzania ich efektywności wsparcia.

Przed spotkaniem osób zaangażowanych w zespołowe konsultacje szkolne każda z nich powinna korzystać z formularza, w którym będzie notować swoje spostrzeżenia, gromadzone we wcześniej ustalonym okresie (np. dwa–cztery tygodnie). Przykładowy formularz obserwacji indywidualnej zamieszczono w Załączniku nr 2. W konsultacjach szkolnych nie chodzi o to, by angażować wszystkich nauczycieli i specjalistów mających na co dzień kontakt z dzieckiem/ucznikiem. Uczestnikami konsultacji szkolnych powinni być „wszyscy ci, których udział jest ważny i nie do zastąpienia” oraz „tak mało osób, jak tylko jest możliwe”.

Istotne jest również, aby wyznaczyć osobę koordynującą proces konsultacji, która na spotkaniu podsumowującym przyjmie rolę moderatora.

Podczas spotkania osób, które prowadziły obserwacje, należy odpowiednio nanieść wyniki w arkuszu zbiorczym (wzór takiego arkusza zamieszczony jest w Załączniku nr 3). W planowaniu działań należy przyjąć zasadę „mniej znaczy lepiej”. Aby działać skutecznie, nauczyciele dokonujący oceny z wykorzystaniem formularza powinni wybrać nie więcej niż jedną, dwie umiejętności, których rozwijanie jest najważniejsze dla postępów ucznia i najpilniejsze (gdyż np. warunkuje jego postęp w innych obszarach lub wpływa na poprawę funkcjonowania w klasie, utrzymanie ładu organizacyjnego na zajęciach, poprawę relacji rówieśniczych). Nie warto określać zbyt wielu celów edukacyjnych i terapeutycznych. Trzeba również racjonalnie zaplanować czas pracy nad wybraną umiejętnością tak, aby nie był on zbyt długi (np. nie dłuższy niż dwa miesiące) – taktyka małych kroków pozwoli na skupienie się na ważnych aspektach, umożliwi zaobserwowanie, czy podjęte działania przynoszą założone rezultaty oraz, w miarę potrzeby – gdy nie widać progresu – szybką zmianę strategii działania.

Przebieg spotkania podsumowującego obserwacje prowadzone w ramach oceny funkcjonalnej może wyglądać następująco:

1. Przywitanie, konfrontacja wyników obserwacji indywidualnych (ok. 15–20 min.)

W tej części spotkania uczestnicy konfrontują zapisy ze swoich arkuszy, wymieniają się informacjami nt. oceny sytuacji. Dyskutują o tym, które obszary ocenili podobnie, a które w różny sposób. Nanoszą uwspólnione wyniki w formularzu zbiorczym, w kolumnach 1–3, w pierwszej części formularza.

2. Wybór obszaru/obszarów (ok. 15 min.)

Na podstawie naniesionych w formularzu danych uczestnicy podejmują wspólnie decyzję, który obszar/ które obszary wymagają w najbliższym czasie szczególnego wsparcia. Oprócz obszarów, które zostały ocenione jako skrajnie duży lub znaczny problem, warto wziąć pod uwagę i przedyskutować także te, które zostały ocenione niejednoznacznie lub są postrzegane jako mocna strona (mogą one być sygnałem wartych rozwijania uzdolnień dziecka/ucznia).

Uczestnicy spotkania wspólnie określają mierzalne cele operacyjne wsparcia w wybranym obszarze/ wybranych obszarach – uzupełniają 3. kolumnę w pierwszej części formularza oraz punkty 1–2 z części drugiej.

3. Uwspólnienie rozumienia (ok. 15–20 min.)

Wybrane zagadnienia są poddawane dyskusji, aby pogłębić ich rozumienie. Uczestnicy odnoszą się w dyskusji również do czynników, które mają potencjalnie pozytywny i negatywny wpływ na przebieg i efekty procesu wsparcia – uzupełniają punkty 3–4 w drugiej części formularza.

4. Planowanie (ok. 20–25 min.)

Uczestnicy spotkania, na podstawie wcześniejszej dyskusji i dotychczasowych zapisów w formularzu, planują sposoby wsparcia dziecka/ucznia w przyjętym wspólnie okresie.

Uzupełniają tabelę w punkcie 5, w drugiej części formularza. Ważne jest, aby zapisy w tabeli były konkretne (np. zamiast „stosowanie na lekcjach metod aktywizujących” – wskazanie konkretnych metod pracy z uczniem, zamiast (kto) „nauczyciele” – wskazanie nazwisk osób odpowiedzialnych). Rzeczowe uzupełnienie tej części formularza jest jednocześnie przyjęciem zobowiązań przez osoby wskazane w rubryce „Kto”, w szczególności w punktach 1–3, w tabeli.

Trzeba podkreślić, że proponowane w 2. i 3. załączniku arkusze nie są obowiązującym wzorem, a jedynie propozycją wartą rozważenia przez kadrę przedszkola/szkoły. W ich miejsce można wykorzystać inne narzędzia, wybrane spośród tych, które rekomendujemy w rozdziale „Wsparcie SCWEW w wyborze i adaptacji narzędzi przydatnych w rozpoznawaniu potrzeb dziecka/ucznia w procesie oceny funkcjonalnej prowadzonej w przedszkolu i w szkole” i ewentualnie zmodyfikowane adekwatnie do specyfiki badania prowadzonego w placówce i specyfiki dziecka/ucznia.

Podstawą oceny funkcjonalnej jest **bieżąca obserwacja prowadzona przez nauczycieli, która już dziś stanowi nieodłączny element ich codziennej pracy**. Warto nadmienić, że nauczyciele otrzymają wsparcie, jakiego dotychczas nie mieli – profesjonalne narzędzia do prowadzenia obserwacji w ramach oceny funkcjonalnej, oparte na modelu biopsychospołecznym. Ministerstwo Edukacji i Nauki zapowiada, że będą one do dyspozycji nauczycieli w roku szkolnym 2022/2023, udostępnione na uruchomionej przez MEiN specjalistycznej platformie e-learningowej.

Trzeci poziom wsparcia kadry przedszkola/szkoły – rola SCWEW

Trzeci poziom wsparcia ma miejsce wówczas, gdy realizowane w przedszkolu/szkole formy wsparcia dziecka/ucznia w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej **nie przynoszą zakładanych efektów, nie następuje pożądana zmiana w funkcjonowaniu ucznia** (dotyczy to również ucznia uzdolnionego, który mimo wdrożonych form jego wsparcia nie rozwija swojego talentu, choć ma duży potencjał). Wówczas dyrektor, za zgodą rodziców lub pełnoletniego ucznia, występuje do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy specjalistycznej i wskazanie sposobów rozwiązania problemu (działań wspierających ucznia).

Taki wniosek może zostać skierowany do poradni psychologiczno-pedagogicznej także w przypadku dziecka/ucznia, który już posiada opinię lub orzeczenie poradni i wobec którego jest realizowany proces wsparcia, ale nie przynosi progresu w funkcjonowaniu ucznia.

Rolą SCWEW na tym etapie, gdy szkoła otrzyma już wyniki pogłębionej diagnozy z poradni, jest wsparcie nauczycieli i specjalistów w planowaniu i realizacji działań wynikających z pogłębionej diagnozy, w tym pomoc w opracowaniu Indywidualnego Planu Edukacyjnego dla ucznia zawierającego trafnie dobrane działania wspomagające.

Wsparcie SCWEW w wyborze i adaptacji narzędzi przydatnych w rozpoznawaniu potrzeb dziecka/ucznia w procesie oceny funkcjonalnej prowadzonej w przedszkolu i w szkole

Od specjalistów SCWEW współpracujących z przedszkolem i szkołą, szczególnie na drugim poziomie wsparcia, nauczyciele i specjaliści oczekują pomocy w doborze narzędzi służących rozpoznaniu potrzeb dziecka/ucznia. Od rzetelnie przeprowadzonego rozpoznania zależy w dużym stopniu trafność doboru metod wspomagających dziecko/ucznia, a w konsekwencji sukces procesu udzielania mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Poniżej prezentujemy narzędzia warte polecenia nauczycielom i szkolnym specjalistom, opracowane i udostępnione na zasadach wolnych licencji przez różne podmioty. Trzeba jednak pamiętać, że jak w aforyzmie Stefana Kisielewskiego „Od samego mieszania herbata nie staje się słodsza”, tak od samego poddawania dziecka i ucznia testom nie poprawi się ani jego samopoczucie, ani funkcjonowanie w przedszkolu czy w szkole.

Myśli warte przemyślenia i upowszechnienia...

„Pierwszą rolą jest rozpoznanie. (...) Dostępne są testy, których celem jest ogólne wskazanie ludziom ich mocnych i słabych stron w oparciu o serie standaryzowanych pytań. Jednak prawdziwa subtelność i niuanse indywidualnych uzdolnień i talentów są znacznie bardziej złożone, niż mógłby wykazać jakikolwiek test”. (Ken Robinson³⁴)

„Kiedy dziecko powinno już chodzić i mówić? Wtedy, kiedy chodzi i mówi. Kiedy powinny wyrzynać się ząbki? Akurat wtedy, kiedy się wyrzynają. I ciemniczko wtedy powinno zarosnąć, kiedy właśnie zarasta. I niemowlę tyle godzin spać powinno, ile mu potrzeba, aby było wyspane. Ależ wiemy, kiedy to się na ogół odbywa. W każdej popularnej broszurce przepisane są z podręczników te drobne prawdy dla ogółu dzieci, a kłamstwa dla twego jednego”. (Janusz Korczak³⁵)

Prezentowane niżej narzędzia ułatwiają prowadzenie obserwacji i rozmów z dzieckiem/ucznikiem w placówce, ukierunkowując je w zależności od sytuacji na wybrane aspekty jego funkcjonowania.

Pracownicy SCWEW wspomagający przedszkole lub szkołę w prowadzeniu oceny funkcjonalnej mogą służyć wsparciem nauczycielom i specjalistom w zakresie doboru

34 Robinson K., Uchwycić żywioł..., s. 153.

35 Cytaty za: 20 inspirujących myśli Janusza Korczaka – najpiękniejsze cytaty o dziecku i rodzicielstwie, Ronja, 2 marca 2021: <https://ronja.pl/cytaty-korczak/>. Autorka bloga, Renia Hannolajnen, poleca do odwiedzenia stronę Biblioteczki Rzecznika Praw Dziecka, na której można pobrać nieodpłatnie książki „Starego Doktora” oraz inne opracowania przydatne podmiotom działającym na rzecz praw dziecka: <https://brpd.gov.pl/ksiazki-informatory-poradniki/> [dostęp: 20.08.2022].

właściwego narzędzia, jego praktycznego wykorzystania, interpretacji wyników oraz doboru działań dla dziecka/ucznia adekwatnie do uzyskanego profilu funkcjonalnego.

Seria Niezbędnik Dobrego Nauczyciela pod red. prof. dr hab. Anny Izabeli Brzezińskiej, Instytut Badań Edukacyjnych

Seria Niezbędnik Dobrego Nauczyciela (dalej: NDN) opracowana w IBE przez zespół ekspertów pracujących pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Izabeli Brzezińskiej, uznanej psycholog z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, to nieoceniona pomoc nie tylko dla nauczycieli i specjalistów szkolnych, lecz także dla rodziców.

Publikacja składa się w sumie z 24 zeszytów tematycznych, opracowanych z myślą o dzieciach od pierwszego etapu rozwojowego – wczesnego dzieciństwa, do młodzieży w późnej fazie dorastania. Dodatkowo zespół opracował dla każdego okresu rozwojowego pakiet zatytułowany „Skrzynka z narzędziami”, zawierający liczne narzędzia warte wykorzystania w procesie oceny funkcjonalnej (łącznie 6 „Skrzynek z narzędziami”).

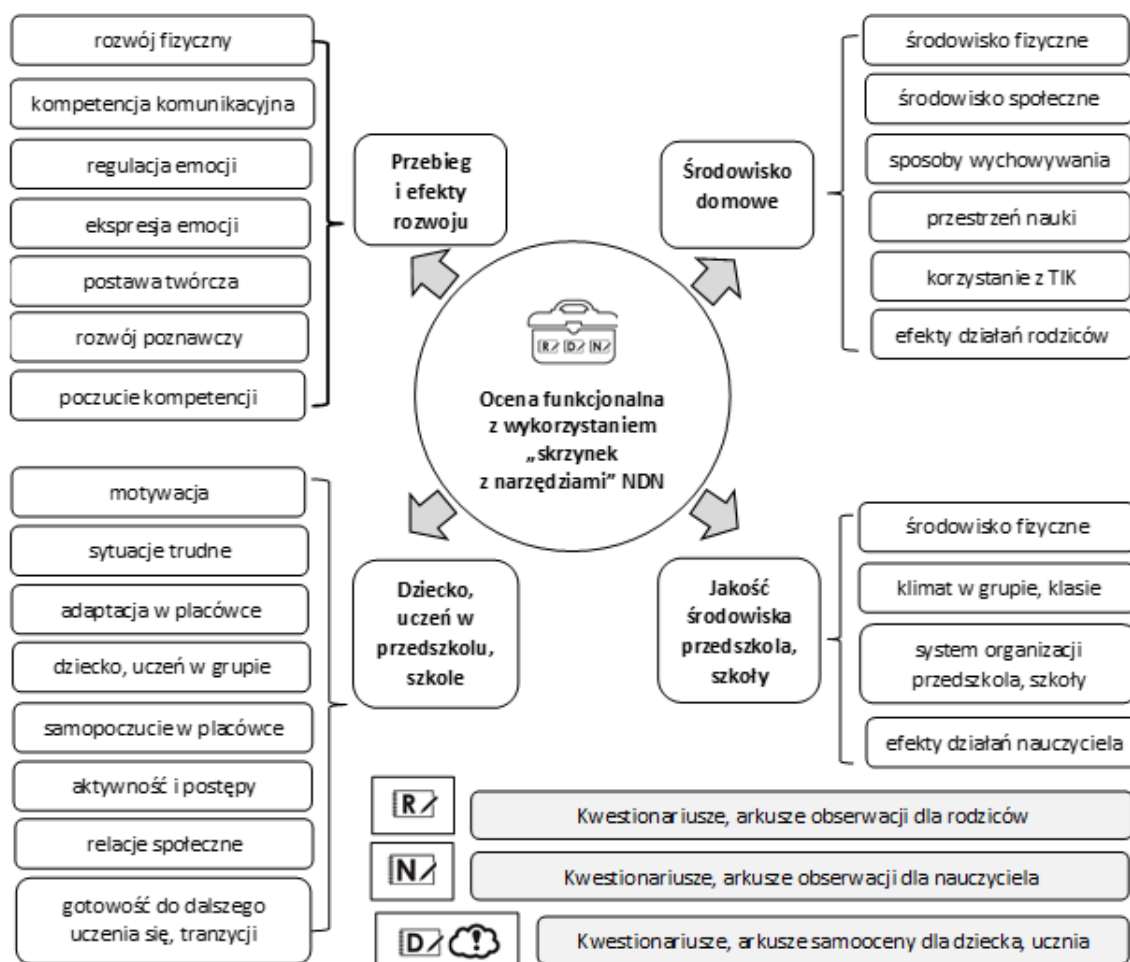

Schemat 1. Struktura serii Niezbędnik Dobrego Nauczyciela IBE pod. red. prof. dr hab. Anny Izabeli Brzezińskiej. Opr. własne.

W zeszytach serii 1–4 znajduje się kompendium wiedzy o funkcjonowaniu człowieka na każdym z etapów rozwojowych, w tym o kamieniach milowych w rozwoju, które są ważnym punktem odniesienia w ocenie funkcjonalnej opartej na modelu biopsychospołeczny ICF. Szerokie spojrzenie na funkcjonowanie dziecka i nastolatka obejmuje wszystkie obszary

istotne w prowadzeniu rozpoznania ich potrzeb, w tym czynniki osobowe i kontekstowe – środowiskowe (fizyczne i społeczne).

Bogactwo narzędzi włączonych do „Skrzynek” pozwala na swobodny wybór kwestionariuszy ankiet, arkuszy obserwacji, formularzy samooceny dedykowanych kadrze pedagogicznej żłobków, przedszkoli i szkół oraz dzieciom, uczniom i ich rodzicom.

Schemat 2. Zawartość „skrzynek z narzędziami” – dodatku do serii Niezbędnik Dobrego Nauczyciela IBE pod red. prof. dr hab. Anny Izabeli Brzezińskiej na przykładzie „Skrzynki z narzędziami”. Opr. własne.

Każdy zeszyt i dodatek cechują prostota języka oraz przejrzystość konstrukcji, wzmocniona infografikami i czytelnymi ikonami o charakterze informacyjnym.

Wszystkie publikacje z serii NDN są dostępne na stronie internetowej Instytutu Badań Edukacyjnych³⁶. Poprzez filtry w przyjaznej wyszukiwarce można szybko odszukać

36 Zob.: Brzezińska A. I. (red.), Niezbędnik Dobrego Nauczyciela, IBE, Warszawa 2014: http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista.html?option=com_content&view=category&id=214&Itemid=282&select_item=83_213&select_item_83_213=0 oraz dodatki - Skrzynki z narzędziami: <http://eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek/index.php?n=skrzynki-4> [dostęp: 20.08.2022].

interesujący nas zeszyt, a „Skrzynki z narzędziami” są do pobrania do druku w wersji kolorowej lub czarno-białej.

Skala Prognoz Edukacyjnych SPE IBE

Publikacje autorstwa Grażyny Krasowicz-Kupis, Katarzyny Bogdanowicz, Katarzyny Wiejak dedykowane są nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej, nauczycielom oddziałów rocznego przygotowania przedszkolnego w szkołach podstawowych. Użytkownicy mają do dyspozycji: arkusz odpowiedzi SPE IBE – RPP, arkusz odpowiedzi SPE IBE – KLASA I oraz podręcznik do Skali Prognoz Edukacyjnych.

Narzędzie oparto na obserwacji dziecka oraz wywiadzie z jego rodzicami.

Arkusze obserwacji dziecka prowadzonej przez nauczycieli obejmują sferę językową, percepcyjno-motoryczną oraz uwagę, a w klasie pierwszej – dodatkowo umiejętność czytania i pisanie. Wywiad z rodzicami odnosi się do wczesnego rozwoju dziecka.

Narzędzia pozwalają ocenić jego gotowość szkolną, zaobserwować symptomy zagrożenia specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysleksji rozwojowej) oraz problemów w obszarze rozwoju językowego.

Pakiet do pobrania ze strony Instytutu Badań Edukacyjnych³⁷.

Inwentarz Rozwoju Mowy i Komunikacji: SŁOWA I ZDANIA (IRMIK SIZ)

Opracowania autorstwa Magdaleny Smoczyńskiej oraz: Grzegorza Krajewskiego, Magdaleny Łuniewskiej, Ewy Haman, Krzysztofa Bulkowskiego, Magdaleny Kochańskiej przeznaczone są dla logopedów dokonujących wczesnej diagnozy rozwoju mowy dziecka w wieku od 18 do 36 miesięcy i oceny ryzyka zaburzeń językowych (w szczególności specyficznego zaburzenia językowego).

Pakiet zawiera kwestionariusze diagnostyczne (wypełnia je rodzic przy pomocy diagnosty) oraz podręcznik dla logopedy zawierający instrukcje i normy.

Do pobrania na stronie Instytutu Badań Edukacyjnych³⁸.

Język i komunikacja – skala obserwacyjna dla nauczycieli

Jest to standaryzowane i normalizowane narzędzie dla nauczycieli pracujących z uczniami we wczesnym wieku szkolnym i środkowym wieku szkolnym oraz dla szkolnych pedagogów, psychologów i logopedów. Autorki – Magdalena Kochańska i Magdalena Łuniewska – opracowały narzędzie przydatne do profilaktycznej ogólnej oceny funkcjonowania językowego, do wykrywania ryzyka zaburzeń językowych, identyfikowania

37 Zob.: Skala Prognoz Edukacyjnych SPE IBE, IBE, Warszawa 2015: <http://produkty.ibe.edu.pl/pracowniatestow/index.php?d=narzedzia&id=6> [dostęp: 20.08.2022].

38 Inwentarz Rozwoju Mowy i Komunikacji: SŁOWA I ZDANIA (IRMIK SIZ), IBE, Warszawa 2015: <http://produkty.ibe.edu.pl/pracowniatestow/index.php?d=narzedzia&id=10> [dostęp: 20.08.2022].

trudności w sferze języka i komunikacji. Skala obserwacyjna może także służyć monitorowaniu postępów dziecka i ocenie efektów udzielanego mu wsparcia.

W pakiecie do pobrania na stronie IBE³⁹ znajdują się: Język i komunikacja. Skala obserwacyjna dla nauczycieli. Podręcznik oraz Język i komunikacja. Skala obserwacyjna dla nauczycieli. Arkusz odpowiedzi.

Skala Pakiet TROS-KA – skale przesiewowe do prowadzenia oceny funkcjonalnej ucznia w obszarze emocjonalno-społecznym

Kompetencje emocjonalno-społeczne – istotne w modelu biopsychospołecznym, na którym oparta jest koncepcja oceny funkcjonalnej – odgrywają znaczącą rolę w każdej sferze życia człowieka, wpływając na radzenie sobie z problemami natury poznawczej, na relacje z innymi ludźmi, na podejmowanie decyzji edukacyjnych czy zawodowych dotyczących własnej przyszłości. Pakiet TROS-KA został opracowany w ramach realizacji przez ORE projektu pn. Opracowanie instrumentów do prowadzenia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej⁴⁰ z myślą o wykorzystaniu wchodzących w jego skład narzędzi do oceny funkcjonalnej uczniów w wieku 9–13 lat, dla których kamieniem milowym w rozwoju jest wykształcenie w sobie zrębów poczucia kompetencji, niezbędnych do jego umacniania w kolejnych fazach rozwoju. Narzędzia pozwalają na określenie zarówno potencjału ucznia, jak i jego trudności związanych z różnymi barierami, a ponadto dają orientację, na jakim poziomie aktywności i uczestniczenia aktualnie on funkcjonuje.

Nazwa pakietu jest akronimem nazw umiejętności istotnych w funkcjonowaniu dziecka w środkowym wieku szkolnym:

- **T** – jak **T**rudność, gdyż ta część pakietu zawiera narzędzia pozwalające zorientować się, jak dziecko radzi sobie z wyzwaniami, przeznaczone do wykorzystania w pogłębionej ocenie funkcjonalnej prowadzonej w poradni psychologiczno-pedagogicznej;
- **R** – jak **R**elacje społeczne (do badania w poradni psychologiczno-pedagogicznej);
- **O** – jak **O**braz siebie (do badania w poradni psychologiczno-pedagogicznej);
- **S** – jak poczucie **S**prawczości (do badania w poradni psychologiczno-pedagogicznej);
- **KA** – jak **K**ontrola **A**fektu, Część pakietu zawierająca skale obserwacyjne do wykorzystania w obserwacji ekspresji emocji **przez nauczycieli i specjalistów w szkole, we współpracy z rodzicami ucznia, a w niektórych przypadkach także z samym uczniem** (tzw. ocena funkcjonalna 270 stopni, angażująca trzy strony, których dotyczy: nauczyciela, rodzica i ucznia).

39 Język i komunikacja – skala obserwacyjna dla nauczycieli, IBE, Warszawa 2015: <http://produkty.ibe.edu.pl/pracowniatestow/index.php?id=narzedzia&id=12> [dostęp: 20.08.2022].

40 O projekcie czytaj na stronie ORE: Diagnoza psychologiczno-pedagogiczna: <https://www.ore.edu.pl/category/projekty-po-wer/diagnoza-psychologiczno-pedagogiczna/diagnoza-psychologiczno-pedagogiczna-aktualnosci/> [dostęp: 20.08.2022].

W części KA baterii testów TROS-KA warto zwrócić uwagę na dwa narzędzia.

Skala PREiS (profil rozwoju emocjonalnego i społecznego) zawiera 100 twierdzeń odnoszących się do 14 kluczowych aspektów kompetencji emocjonalno-społecznych opisanych w modelu TROS-KA. Skala pozwala na uchwycenie ryzyka niedostosowania społecznego oraz wczesne wdrożenie działań wychowawczych i terapeutycznych w obszarze emocjonalno-społecznym.

Skalę wypełniają nauczyciel i rodzice ucznia (po przeformułowaniu pytań, do badania można również zaprosić dziecko, którego dotyczy badanie), a na podstawie skonfrontowania i omówienia wyników powstaje profil funkcjonalny ucznia w obszarze emocjonalno-społecznym. Informacje uzyskane w wyniku rozpoznania w szkole potrzeb ucznia mogą być podstawą:

- wczesnego wdrożenia działań wychowawczych i terapeutycznych przez nauczycieli i szkolnych specjalistów w obszarze emocjonalno-społecznym, gdy wyniki wskazują na ryzyko niedostosowania społecznego,
- decyzji o wykonaniu pogłębionej diagnozy w poradni psychologiczno-pedagogicznej (badanie skalą 0 modelu TROS-KA), gdy w badaniu pojawiły się niskie wyniki, szczególnie w sferze samowiedzy i samooceny.

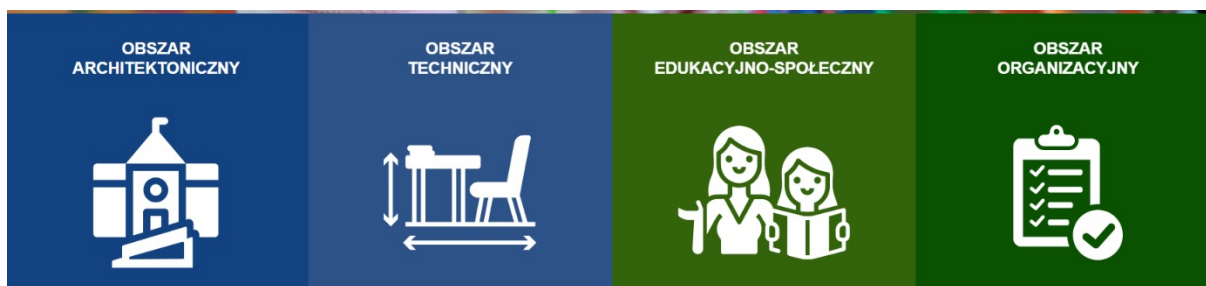
Przykładową **Skalę zachowań aspołecznych – SZA (podskalę profilu PREiS)**, zawierającą 14 pytań dotyczących zachowania ucznia, objaśnia Tomasz Knopik w swojej książce pt. *Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne*, podając również przykład profilu funkcjonalnego uczennicy powstałego w wyniku badania⁴¹.

Model Dostępnej Szkoły

Model Dostępnej Szkoły to przedsięwzięcie realizowane w ramach projektu Dostępna Szkoła Fundacji Fundusz Współpracy przy wsparciu Fundacji Instytutu Rozwoju Regionalnego, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, jako pilotaż działania „Szkoły bez barier” i jest elementem programu Dostępność Plus finansowanego przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Dzięki tej inicjatywie opracowano standardy dostępności placówek edukacyjnych oraz poziomy ich osiągania w czterech obszarach:

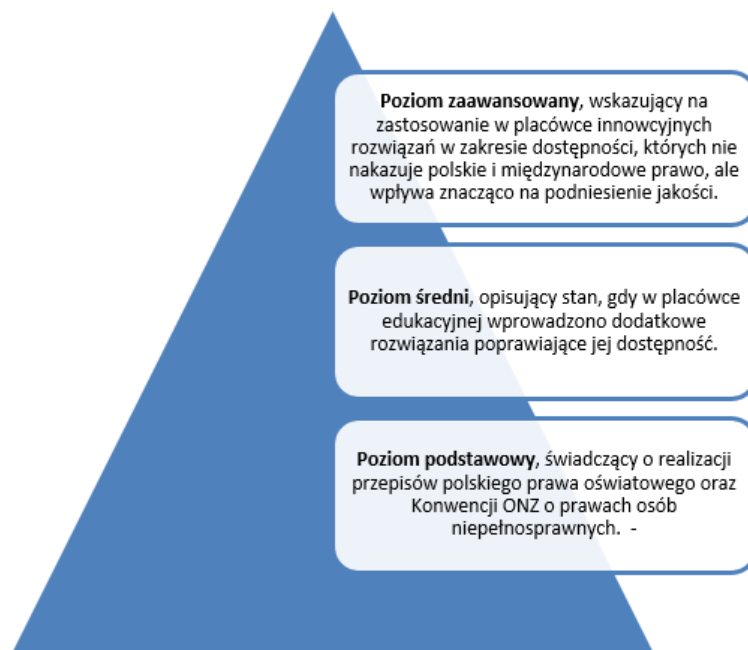
⁴¹ Zob.: T. Knopik, *Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne*, s. 22–24.

Rysunek 1. Cztery wymiary dostępności w Modelu Dostępnej Szkoły. Screen ze strony głównej projektu: <https://model.dostepnaskola.info/> [dostęp: 20.08.2022].

Zasoby zamieszczone w zakładkach dla poszczególnych obszarów mogą być wsparciem dla nauczycieli i dyrektorów diagnozujących bariery w środowisku fizycznym i społecznym dziecka/ucznia z niepełnosprawnością, utrudniające jego funkcjonowanie.

Standardy dostępności opisano na trzech poziomach:

Schemat 3. Poziomy dostępności w Modelu Dostępnej Szkoły. Opr. własne na podst. informacji na stronie projektu: <https://model.dostepnaskola.info/> [dostęp: 20.08.2022].

Dla nauczycieli i specjalistów poszukujących barier w funkcjonowaniu dziecka/ucznia najważniejszy jest podstawowy poziom spełniania standardów dostępności, szczególnie w obszarach technicznym i edukacyjno-społecznym, na które bariery mają największy wpływ. Dla dyrektora szkoły istotne są wszystkie obszary dostępności, ale szczególne znaczenie mają standardy podstawowe w obszarze architektonicznym. Dyrektor jako odpowiedzialny za organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w placówce pozostaje w stałym kontakcie z organem prowadzącym (zapewniającym warunki do

funkcjonowania jednostek systemu oświaty) i wspólnie z nim może planować potrzebne inwestycje zwiększające dostępność, a w kontekście systemowych zmian finansowania edukacji włączającej – ubiegać się z organem prowadzącym o dotację celową na dostosowanie infrastruktury do potrzeb dzieci/uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi. Równie ważny dla dyrektora jest także obszar organizacyjny, w którym określono standardy procesu zarządzania szkołą i organizacji pracy szkoły w zakresie wsparcia osób z indywidualnymi potrzebami.

Na uwagę zasługują opracowania zamieszczone w zakładce Materiały na stronie projektu. Nauczyciele, specjaliści, dyrektorzy oraz pracownicy SCWEW wspierający przedszkola i szkoły znajdują tutaj m.in.:

- przykładowy arkusz autodiagnozy szkoły w zakresie dostępności, który w poszukiwaniu i opisywaniu barier w funkcjonowaniu dzieci/uczniów może być wstępem do odnajdywania rozwiązań niwelujących te bariery;
- wykorzystywane w projekcie arkusze audytu dostępności dla każdego z czterech obszarów oraz instrukcje do przeprowadzania audytów;
- propozycję procedury konsultacji szkolnych w ramach oceny funkcjonalnej dziecka/ucznia, przykładowy formularz konsultacji szkolnych oraz protokołu z konsultacji.

Wszystkie zasoby są dostępne na stronie projektu Dostępna Szkoła⁴².

Ważne!

W roku 2022 wsparciem w ramach projektu zostało objętych kilkaset szkół z całej Polski. Warto ustalić, czy w rejonie objętym działaniami SCWEW są placówki uczestniczące w projekcie, nawiązać kontakt z ich kierownictwem i z liderem projektu Dostępna Szkoła.

Te placówki, które przeprowadziły autodiagnozę dostępności, mają za sobą audyty dostępności, testują w praktyce rozwiązania proponowane w projekcie i które, co najważniejsze, wdrażają zmiany w zakresie dostępności w różnych obszarach, mogą stać się swoistymi „szkołami ćwiczeń” dla szkół objętych wsparciem SCWEW, a liderzy projektu partnerami w popularyzowaniu idei edukacji włączającej.

Inne narzędzia przydatne w rozpoznawaniu potrzeb dzieci/uczniów w ocenie funkcjonalnej

Ocena funkcjonalna dziecka/ucznia, oparta na bieżącej (jak mówi dr Tomasz Knopik – „chronicznej”) obserwacji prowadzonej w codziennych sytuacjach przedszkolnych/szkolnych, może być ukierunkowana na różne aspekty związane z tym, jak mały czy młody

⁴² Model Dostępnej Szkoły: <https://model.dostepnaszkola.info/> [dostęp: 20.08.2022].

człowiek radzi sobie z wyzwaniami, jaki jest jego potencjał i jak się on przejawia, jak lubi się uczyć, jakie ma zainteresowania i talenty itp.

Myśli warte przemyślenia i upowszechnienia...

„Świat zmienia się szybciej niż kiedykolwiek wcześniej w naszej historii. Naszą jedyną nadzieją na przyszłość jest rozwinięcie nowego paradygmatu ludzkich zdolności, który wyjdzie naprzeciw nowej erze ludzkiego istnienia. Musimy wypracować nową świadomość tego, jak ważne jest pielęgnowanie ludzkich talentów i zrozumienie tego, że talent wyraża się inaczej w każdym człowieku. Musimy stworzyć warunki – w szkołach, miejscach pracy i w urzędach publicznych – w których każdy człowiek jest inspiracją do twórczego rozwoju”.

(Ken Robinson⁴³)

Warto uświadamiać nauczycielom, że istotne informacje o poszczególnych uczniach, ich talentach, zainteresowaniach, o ich samopoczuciu, relacjach w klasie, marzeniach (często wyrażających potrzeby, nie zawsze widoczne „gotym okiem”) można uzyskać, pracując z całą zróżnicowaną grupą/klasą, która jest naturalnym środowiskiem funkcjonowania dzieci/uczniów. W tej części opracowania wskażemy takie narzędzia, które dostarczają cennych informacji o każdym uczniu, choć nie mają statusu testów psychometrycznych.

Teoria inteligencji wielorakich Howarda Gardnera, opisana przez niego w 1983 r., budzi kontrowersje wśród niektórych psychologów jako niepotwierdzona naukowo, nieoparta na empirycznych dowodach. Wydaje się jednak, że w świecie sporów o słuszność różnych teorii (nie tylko psychologicznych), świecie podlegającym ustawicznym zmianom, trudno jest wymagać od szkoły, aby każde działanie na rzecz dobra ucznia rozpoczynała od poszukiwania podstaw teoretycznych i analizy „słuszności” teorii, która wydaje się ich podstawą. Nauczyciel nie szuka teoretycznych powodów, aby zaniechać działań, które sprawdzają się w procesie wsparcia konkretnego ucznia. Nauczyciel szuka skutecznych sposobów, aby mu pomóc. Nierzadko odkrywa talent, który nie mieści się w dostępnych, sprawdzonych naukowo „skalach” i testach psychologicznych.

Przykłady

Temple Grandin, dziś z tytułem naukowym doktora – profesor Animal Science na Colorado State University, uznana w świecie behawiorystka zwierząt, autorka wielu patentów poprawy funkcjonowania ich hodowli, autorka bestsellerowych książek, mówczyni motywacyjna, nie komunikowała się werbalnie przez pierwsze trzy i pół roku swojego życia. Dzięki wczesnej terapii (w polskiej rzeczywistości nazwalibyśmy dziś te działania wczesnym wspomaganiami rozwoju dziecka) zaczęła mówić, a w wieku pięciu lat uczęszczać do „normalnego” przedszkola. Jej funkcjonowanie, mimo możliwości

---

43 Robinson K., Uchwycić żywioł..., s. 13.

komunikowania się werbalnego, nadal było „neurotypowe”, a w szkołach, do których uczęszczała, była postrzegana przez nauczycieli, a przede wszystkim przez rówieśników jako „dziwna”. Przetomem w jej ścieżce życiowej okazał się nauczyciel przedmiotów ścisłych w szkole średniej William Carlock, który dostrzegł unikatowy potencjał Temple, posiadającej już diagnozę autyzmu. Nauczyciel drogą prób i błędów potrafił skutecznie zainspirować swoją uczennicę w dążeniu do celu, by została naukowcem w dziedzinie, którą rozumiała niż każdy inny, „typowy” rówieśnik. Temple Grandin wielokrotnie w swoich wystąpieniach i publikacjach podkreśla, że Carlock był jej mentorem. Wcześniej, przed spotkaniem z tym „zwyčajnym niezwyčajnym” nauczycielem, była wielokrotnie „diagnozowana”. Dopiero uważna obserwacja jej funkcjonowania w codziennych sytuacjach szkolnych przez refleksyjnego nauczyciela (jak powiedzielibyśmy dzisiaj – poprzez stworzony przez niego „profil funkcjonalny” Temple) i jego sugestie sprawiły, że stała się osobą – używając określeń z ICF – „aktywną i uczestniczącą” i w konsekwencji samosterowną w planowaniu i realizacji swoich celów osobistych i zawodowych. Wracając do teorii Howarda Gardnera, trudno zaprzeczyć, że Temple Grandin jest przykładem osoby obdarzonej inteligencją przyrodniczą oraz inteligencją logiczno-matematyczną, które były opisane przez Howarda Gardnera (dziś teoria kwestionowana przez część psychologów), a z czasem inteligencją lingwistyczną (choć w opracowaniach dotyczących funkcjonowania osób z autyzmem trudności w komunikowaniu się w kontaktach społecznych są uznawane za „typowe”)⁴⁴.

Clint Pulver, perkusista i mówca motywacyjny inspirujący miliony ludzi na całym świecie wspomina, że osiągnął sukces dzięki nauczycielowi, który spojrzał na niego – postrzeganego przez pozostałych pedagogów jako „trudnego ucznia” – nie przez pryzmat problemu, ale wyzwania, jakie stwarza jego niezrozumiany w środowisku szkolnym talent, i powiedział mu: „Nie jesteś problemem, ja myślę, że jesteś w tarapatkach”, wręczając mu pałeczki perkusyjne. Clint Pulver wierzy, że ta jedna chwila, gdy nauczyciel uwierzy w dziecko, dostrzeże jego potencjał (którego czasem ono nie dostrzega) i będzie potrafił znaleźć sposób na jego uwolnienie i rozwój, może zmienić ludzkie życie. Kariera Pulvera jest tego dowodem⁴⁵.

W Szkole Podstawowej im. Stanisława Moniuszki w Łajskach corocznie jest przyznawany tytuł Bohatera Roku. Kandydatów zgłaszają klasy lub nauczyciele. Po wybraniu kandydatów przez klasę i jej wychowawczynię tytuł uzyskał m.in. Mikołaj Blok, ósmoklasista, którego talentami są bez wątpienia inteligencja interpersonalna i przyrodnicza⁴⁶. Nastolatkowi od dzieciństwa towarzyszą poważne problemy zdrowotne.

44 Opr. na podst.: strony internetowej Temple Grandin: <https://www.templegrandin.com/>.

45 Opr. Na podst.: Inspirational Video – Be a Mr. Jensen- MUST WATCH!!, Clint Pulver, 2017: https://www.youtube.com/watch?v=4p5286T_kno; oficjalna strona Clinta Pulvera: <https://clintpulver.com/> [ostęp: 20.08.2022].

46 Zob.: Mikołaj Blok, Szkoła Podstawowa im. Stanisława Moniuszki w Łajskach, 2019: <https://cloud7a.edupage.org/>

Rówieśnicy i dorośli stworzyli w szkole środowisko sprzyjające rozwojowi jego zdolności, pobudzaniu aktywności i uczestniczeniu w życiu szkoły. Takie warunki tworzy się tutaj dla wszystkich uczniów, niezależnie od ich stanu zdrowia. Ogólnodostępna szkoła w Łajskach określa samą siebie jako zwykłą szkołę z wyjątkowymi uczniami. Dzieci i uczniowie z niepełnosprawnościami uczą się razem z pełnosprawnymi rówieśnikami, „zdrowi” pomagają tym, którzy pokonują różne bariery. Przykładowo tytuł Bohatera Roku 2021 otrzymał siódmoklasista Paweł Mrozek⁴⁷, a w 2018 roku – piątoklasista Janek Banaszek⁴⁸. Podstawą nominacji były przede wszystkim ich działania wspierające kolegów i koleżanki ze szczególnymi potrzebami. Wszyscy w tej szkole mają szansę rozwijania swoich talentów, szczególnie istotne jest tworzenie przestrzeni dla rozwoju inteligencji interpersonalnej. W placówce działa od kilkunastu lat orkiestra dęta koncertująca w kraju i za granicą, w której inteligencję muzyczną rozwija wielu uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami. Ta polska szkoła, działająca w powiecie legionowskim, jest jednym z przykładów dobrych praktyk, promowanym przez Europejską Agencję do spraw Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej⁴⁹. Proces tworzenia kultury włączającej w placówce trwa od 2004 r., a na początku, jak podkreślają nauczyciele, podstawą wdrażania zmian były głównie intuicja pedagogiczna i pedagogiczna wiedza – doświadczenie przyszło później. Jednym z pierwszych „neuronietypowych” uczniów placówki był Jeremiasz Popiel, który trafił tutaj po kilku nieudanych próbach adaptacji w innych podstawówkach. Został i rozwinął skrzydła, ujawniając ponadprzeciętny talent artystyczny. Dziś jego prace wystawiane są nie tylko w polskich, lecz także w zagranicznych galeriach. Zachwycają niezwykłym postrzeganiem rejestrowanego na obrazach świata i – jak czytamy na stronie domowej artysty – stanowią osobisty komunikat zastępujący komunikację werbalną, niemożliwą ze względu na towarzyszący mu autyzm⁵⁰.

Poszukując sposobów na wsparcie potencjału uczniów i niwelowanie napotykaných przez nich barier, szkoła wspólnie z lokalnym stowarzyszeniem „Aktywni dla Łajsk” opisała i zrealizowała projekt współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego Asystent dziecka niepełnosprawnego oraz w jego ramach przygotowała kilkudziesięciu przyszłych

---

[cloud/?z%3AP5LgKtZXxqiH93p7Nfv6kBD24hLIGyRHuPCdt%2Bqrb3E7TtEv38ID69hAcmJO300J](https://cloud2a.edupage.org/cloud/?z%3AP5LgKtZXxqiH93p7Nfv6kBD24hLIGyRHuPCdt%2Bqrb3E7TtEv38ID69hAcmJO300J).

47 Zob.: Nominacja do tytułu „Bohater Szkoły” dla ucznia klasy 7c Pawła Mrozka, Szkoła Podstawowa im. Stanisława Moniuszki w Łajskach, 2021: <https://cloud2a.edupage.org/cloud/?z%3AKmKQqrwRSggEkfEJgFzqmKeoiXOR3fi84WLatXoP24Rxezpo1%2BiqznfxEPOULgBG>.

48 Zob.: Kandydat do tytułu „Bohater Szkoły”, Szkoła Podstawowa im. Stanisława Moniuszki w Łajskach, 2018: <https://cloud2a.edupage.org/cloud/?z%3ANd1m46pr82XOB5xuYsfcfxroYkxpQldtSGCOPk2kttnv8mbbVKczKw4zf6IMwqX>.

49 Zob.: Podnoszenie osiągnięć wszystkich uczniów w edukacji włączającej – Łajski, Polska, Europejska Agencja do spraw Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2017: <https://www.youtube.com/watch?v=6210-dQ3COE> [dostęp: 20.08.2022].

50 Zob.: I am an artist. Strona internetowa Jeremiasza Popiela: <http://jeremiaszpopiel.eu/>; posłuchaj także audycji o artyście: Artysta autysta – Perły trzydziestolecia Radia Warszawa, sierpień 2021: <https://open.spotify.com/episode/6SIEDxKtgoSXWHCVWoostA> [dostęp: 20.08.2022].

asystentów dzieci niepełnosprawnych do pracy w masowej szkole⁵¹. Dziś wielu uczniom z Łajska towarzyszą asystenci mający wkład w rozwój potencjału dzieci i młodzieży.

Warto dodać, że w roku 2022 trwa pilotaż ogólnopolskiego projektu konkursowego MEiN pod nazwą „Asystent dziecka/ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ASPE)”⁵².

Osiem inteligencji wielorakich to: językowa (lingwistyczna), logiczno-matematyczna, przyrodnicza, muzyczna, wizualno-przestrzenna, cielesno-kinestetyczna (ruchowa), interpersonalna, intrapersonalna. Warto zachęcać nauczycieli, aby włączali do oceny funkcjonalnej **test diagnozujący talenty wg Gardnera**⁵³.

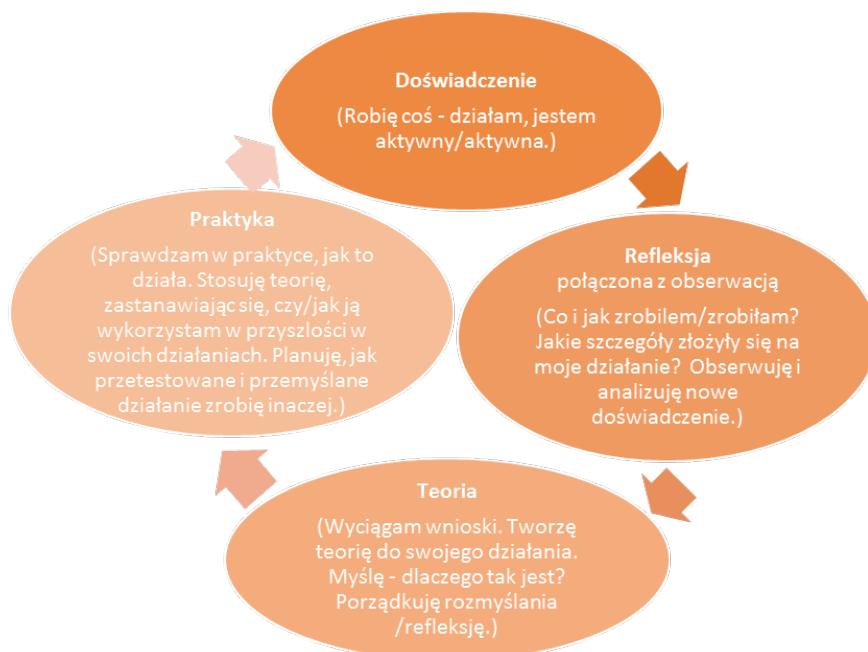
W ocenie funkcjonalnej można badać także **style uczenia się uczniów**, które są definiowane w kilku teoriach (podobnie jak w teorii Howarda Gardnera – nie wszyscy psychologowie są zgodni co do ich podstaw naukowych). Patrząc jednak na nie choćby przez pryzmat głównych zasad Uniwersalnego Projektowania w Edukacji (UDL) (zakładających konieczność zapewnienia dzieciom/uczniom: różnorodnych sposobów przekazu informacji, różnorodnych form ekspresji i prezentowania przez nich wiedzy i umiejętności oraz różnorodnych form zaangażowania i motywowania) warto badać, jak uczniowie lubią i potrafią się uczyć, aby planować zajęcia/lekcje w sposób odpowiadający ich preferencjom. Do rozpoznania potrzeb uczniów związanych z ich stylem uczenia się można polecić nauczycielom dostępne w otwartych zasobach Internetu narzędzia.

David Kolb opisał cztery stadia skutecznego uczenia się (tzw. cykl Kolba).

51 O szkole w Łajskach – reportaż, TV Legionowo, 27 grudnia 2011: <https://www.youtube.com/watch?v=hSVguxjfo1Y> [dostęp: 20.08.2022].

52 Zob.: Asystent ucznia o specjalnych potrzebach (strona projektu): <https://asystentspe.pl/> [dostęp: 20.08.2022].

53 Test inteligencji wielorakich wg Howarda Gardnera można znaleźć m.in. tutaj: W drodze do przywództwa edukacyjnego. Wybór materiałów z projektu Przywództwo i zarządzanie w oświacie – system kształcenia i doskonalenia dyrektorów szkół/placówek. Wybór i opracowanie: Alicja Kapcia, Małgorzata Wojnarowska, ORE, Warszawa 2015, s. 35–38: <https://wyszukiwarka.efs.men.gov.pl/product/w-drodze-do-przywodztwa-edukacyjnego/attachment/2884>; Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Narzędzia, produkt projektu Rozwijając kompetencje kadry pedagogicznej – rozwijamy kreatywność dzieci i młodzieży, realizowanego w programie Erasmus+, współfinansowanego ze środków Komisji Europejskiej, październik 2015–maj 2016, s. 98–102: <https://kuratorium.kielce.pl/wp-content/uploads/2017/10/coaching-narzedzia-po-polsku-pdf-2016.pdf>. Omówienie teorii Gardnera w publikacji stanowiącej kolejny produkt projektu: Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Program warsztatów, s. 109–111: <https://kuratorium.kielce.pl/wp-content/uploads/2017/10/coaching-program-po-polsku-pdf-2016.pdf> Autorstwo materiałów: Niepubliczny Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Węgrzynowie (Polska) – lider projektu, Szkoła Specjalna „Agios Spyriadonas” w Larnace (Cypr), Szkoła Zawodowa (Techniczna) w Limassol (Cypr), Centrum Rekreacji Midberg w Reykjavíku (Islandia), Instytut „F.S. NITTI” w Rzymie (Włochy), Kuratorium Oświaty w Kielcach.

Schemat 4. Etapy uczenia się wg Davida Kolba. Opr. własne.

Według D. Kolba każdemu ze stadiów odpowiada inny styl uczenia się:

- doświadczeniu (konkretnemu przeżyciu) – **uczenie się emocjonalne**,
- refleksyjnej obserwacji – **uczenie się „obserwacyjne”**,
- teorii (abstrakcyjnemu uogólnieniu) – **uczenie się „symboliczne”**,
- praktyce (aktywnemu eksperymentowaniu) – **uczenie się przez działanie**.

Aby zbadać, jaki styl uczenia się reprezentują uczniowie, nauczyciel może wykorzystać kwestionariusze dostępne w sieci⁵⁴.

Proste badanie skupiające się na uważnej obserwacji zachowań i reakcji dzieci/uczniów w różnych sytuacjach w szkole, poparte wykorzystaniem dostępnych testów, może pomóc nauczycielowi w określeniu **preferencji sensorycznych** dziecka/ucznia (tzw. **systemu VAK**), czyli odpowiedzi na pytanie, które zmysły są u niego najbardziej aktywne i efektywne w procesie uczenia się i w kontaktach interpersonalnych. Czy jest:

- wzrokowcem,
- słuchowcem,
- kinestetykiem⁵⁵.

54 Zob.: Cykl Kolba [w:] W drodze do przywództwa edukacyjnego..., s. 30–35; Test – styl uczenia się wg Kolba [w:] Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Narzędzia, s. 91–94 oraz Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Program warsztatów, s. 87–92.

55 Zob.: Ćwiczenie – Test: sprawdź styl uczenia się [w:] Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Narzędzia, s. 77–78 oraz Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Program warsztatów, s. 95–107.

Na cel diagnozy funkcjonalnej (jakim jest w szczególności odkrywanie potencjału ucznia) i takim doborze form i metod wsparcia, które umożliwią pobudzenie jego aktywności i uczestniczenia w społeczności szkolnej, warto spojrzeć również z szerszej perspektywy – przygotowania go do przyszłych ról zawodowych. W przywoływanej wcześniej publikacji Tomasza Knopika pt. *Kapitał różnorodności. Doradztwo zawodowe dla uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi* szkolni doradcy zawodowi oraz inne osoby zaangażowane w działania w ramach szkolnego systemu doradztwa zawodowego znajdą **wiele narzędzi ułatwiających ocenę funkcjonalną w zakresie predyspozycji zawodowych uczniów.**

W ocenie funkcjonalnej niezwykle cenne są informacje uzyskane od samego ucznia. Nauczycielom i specjalistom zaangażowanym w jej proces warto polecać sposoby pozyskiwania informacji oparte na coachingu, który nie operuje klasycznym pojęciem i sposobami diagnozy i zastępuje je autodiagnozą – w której młody człowiek (prowadzony odpowiednio skonstruowanymi pytaniami) odkrywa swój potencjał, swoje zahamowania, formułuje realne cele do osiągnięcia, analizuje otoczenie mające pozytywny lub negatywny wpływ na swój rozwój i realizację celów itp. Wiele wypowiedzi dotyczących prowadzenia rozmów coachingowych z młodym człowiekiem zamieszczono w programie i narzędziach pt. *Jestem coachem, mentorem, przewodnikiem młodego człowieka*⁵⁶.

Zainspiruj się! Zainspiruj nauczycieli!

Aktywność 1. (dla nauczycieli przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej)

Zaproponuj nauczycielom wspólne obejrzenie Krótkiego filmu o Małgosi⁵⁷ (4.51 min.). Poproś, aby podczas projekcji zbierali informacje o funkcjonowaniu dziewczynki, indywidualnie notując swoje spostrzeżenia dotyczące jej aktywności i uczestniczenia.

Uruchom film, zatrzymaj projekcję w 4.22 min., daj nauczycielom 5 minut na uporządkowanie notatek (niech zrobią to w parach lub małych grupach). Poproś o zaprezentowanie ustaleń na forum.

Zainicjuj dyskusję o tym, jakie działania warto podjąć w szkole, aby rozwijać potencjał dziewczynki. Notuj na flipcharcie propozycje nauczycieli.

56 Por.: M. Jas, K. Olobry-Księżak, W. Warot (Eds.), *Jestem coachem, mentorem, przewodnikiem młodego człowieka*. Program warsztatów. Fundacja Centrum Edukacji, Przedsiębiorczości i Aktywności, Complexe de de Pagès (École de Pagès), 2015–2016, s. 93–106: [http://www.fundacijacentrumedukacji.pl/files/0.74096400%201520616618Program%20Jestem%20coachem,%20mentorem%20..%20\(1\).pdf](http://www.fundacijacentrumedukacji.pl/files/0.74096400%201520616618Program%20Jestem%20coachem,%20mentorem%20..%20(1).pdf) (opis polecanych w publikacji na stronie 99 miękkich, alternatywnych metod przydatnych w diagnozie potencjału podopiecznych znajduje się pod linkiem: https://przedszkola-zlotow.pl/zps1_files_59/metody_alternatywne.pdf).

57 Krótki film o Małgosi, reż. Agnieszka i Zosia Tucholskie, FilMOTEKA Szkolna – Akcja!, 2010: <https://www.youtube.com/watch?v=ayWbMdPgo8g> (filmik nakręcony w 2010 r. – Europejskim Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym) [dostęp: 20.08.2022].

Uruchom film (od 4.22 min. do końca). Poproś, aby każdy uczestnik spotkania zapisał na kartce post-it wnioski, jakie nasuwa mu się po obejrzeniu całego filmu. Zapraszaj kolejno nauczycieli do flipcharta – niech odczytają zapis na kartce (bez komentarzy!) i przykleją ją na plakacie.

Porozmawiaj z grupą na forum i zadaj pytania, jak np.: Jakie zagrożenia wynikają z sytuacji, gdy obserwację dziecka rozpoczynamy z wiedzą o diagnozie medycznej, jaką posiadamy? Jakie stereotypy funkcjonują na temat osób z zespołem Downa? A jakie w odniesieniu do innych grup (np. z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnością intelektualną, z zaburzeniami emocjonalnymi, z chorobą psychiczną, z niepełnosprawnością ruchową, uczniów uzdolnionych)? Jaką rolę w przełamaniu tych stereotypów odgrywa ocena funkcjonalna? Jakie warunki muszą być spełnione, aby ta rola oceny funkcjonalnej miała szansę zaistnieć?

Aktywność 2. (dla nauczycieli w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych)

Zaproponuj nauczycielom obejrzenie filmu pt. Zespół Tourette'a – fakty i mity⁵⁸ (mogą to zrobić na spotkaniu z tobą lub przed spotkaniem). Podziel zespół nauczycieli na trzy grupy – każda z nich skupi swoją uwagę na jednym z trzech bohaterów, młodych ludzi z zespołem Tourette'a. Podczas projekcji nauczyciele będą zbierać informacje o funkcjonowaniu bohaterów, indywidualnie notując swoje spostrzeżenia dotyczące ich aktywności i uczestniczenia.

Po projekcji daj nauczycielom 5 minut na uporządkowanie notatek (niech zrobią to w swoich grupach). Poproś o zaprezentowanie ustaleń na forum.

Zainicjuj dyskusję o tym, jakie działania warto podjąć w szkole, aby rozwijać potencjał każdego z bohaterów filmu. Zapisuj propozycje hasłowo na flipcharcie.

Połącz nauczycieli w pary lub trójki – niech każda wymieni się refleksjami po projekcji i wspólnie sformułuje i zapisze na kartce post-it wnioski dla nauczycieli, którzy spotkają w swojej klasie ucznia podobnego do bohaterów filmu. Poproś o odczytanie wniosków i przyklejenie ich na flipcharcie.

Porozmawiaj z grupą na forum i zadaj pytania, jak np.: Jakie zagrożenia wynikają z sytuacji, gdy obserwację ucznia rozpoczynamy z wiedzą o diagnozie medycznej, jaką posiadamy? Jakie stereotypy funkcjonują na temat osób z zespołem Tourette'a? A jakie w odniesieniu do innych grup (np. z zespołem Aspergera, z zespołem Downa, z niepełnosprawnością intelektualną, z zaburzeniami emocjonalnymi, z chorobą psychiczną, z niepełnosprawnością ruchową, uczniów uzdolnionych i in.)? Jaką rolę w przełamaniu tych stereotypów odgrywa ocena funkcjonalna? Jakie warunki muszą być spełnione, aby ta rola oceny funkcjonalnej miała szansę zaistnieć?

⁵⁸ Zespół Tourette'a – fakty i mity, Polskie Stowarzyszenie Syndrom Tourette'a, 4 stycznia 2016: <https://www.youtube.com/watch?v=TxjoLjxAtn8> [dostęp: 20.08.2022].

Wsparcie SCWEW na etapie planowania, realizacji i monitorowania w przedszkolu/szkole działań postdiagnostycznych

Efektom dobrze przeprowadzonej oceny funkcjonalnej jest zaplanowanie (adekwatnie do potrzeb ucznia) przez nauczycieli i specjalistów działań wspierających dziecko/ucznia w dłuższej perspektywie – uruchomienie procesów postdiagnostycznych, odpowiednich i trafnie zdefiniowanych, odnoszących się do sfery psychicznej, biologicznej i społecznej oraz potrzeb i możliwości dziecka/ucznia.

Specjalistyczne Centrum Wspierające Edukację Włączającą, jako placówka realizująca wieloaspektowe wsparcie kadr oświaty we wdrażaniu modelu „Edukacji dla wszystkich” oraz koordynująca wsparcie dzieci/uczniów i ich rodzin na swoim terenie, odgrywa kluczową rolę w upowszechnianiu nowego spojrzenia na funkcjonowanie dziecka/ucznia wymagającego szczególnego wsparcia. Kadry SCWEW, w partnerstwie z różnymi podmiotami (w szczególności z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, kadrą szkół i placówek specjalnych, organizacjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny), wspierają nauczycieli i specjalistów w planowaniu i realizacji działań wspierających rozwój i funkcjonowanie ucznia.

Należy raz jeszcze podkreślić znaczenie działań postdiagnostycznych dla osiągnięcia nadrzędnego i ostatecznego celu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, którym jest „aktywne i pełne uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym, przy czym warto dodać, że «pełne uczestnictwo» nie oznacza unifikacji, czyli obowiązku korzystania z całej oferty szkoły przez każdego ucznia, ale istnienie warunków do pełnej realizacji możliwości danego ucznia”⁵⁹. Takie postawienie akcentów:

- jest w pełni **zgodne z obowiązującymi regulacjami prawnymi**, w szczególności z zapisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2017, poz. 1591 ze zm.)⁶⁰;
- **dotyczy działań postdiagnostycznych podejmowanych wobec uczniów z każdej grupy wskazanej w przepisach jako grupy wymagającej wsparcia**, tj. uczniów, których potrzeby wynikają:

59 T. Knopik, (2018). Diagnoza funkcjonalna. Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne. Warszawa: ORE, s. 19. <http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=917&from=publication> [dostęp: 10.05.2020]

60 Por. zapisy w § 2 ust.1 rozporządzenia: Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym.

- » z niepełnosprawności⁶¹;
  - » z niedostosowania społecznego lub z zagrożenia niedostosowaniem społecznym⁶²;
  - » z zaburzeń zachowania lub emocji;
  - » ze szczególnych uzdolnień;
  - » ze specyficznych trudności w uczeniu się;
  - » z deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych;
  - » z choroby przewlekłej;
  - » z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
  - » z niepowodzeń edukacyjnych;
  - » z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;
  - » z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą;
- wymaga **uwspólnienia myślenia o dzieciach/uczniach z niepełnosprawnością, spójnego z modelem biopsychospołecznym** (w szczególności jego wymiaru społecznego (S), odnoszącego się do relacji podmiotu z otoczeniem i do oddziaływań środowiska na podmiot) i z **definicjami w ICF**: niepełnosprawności jako wieloznacznego, dynamicznego zjawiska mającego miejsce w konkretnej przestrzeni relacji społecznych, zdrowia jako wieloaspektowego pojęcia obejmującego różne sfery funkcjonowania człowieka, barier występujących w otoczeniu fizycznym i społecznym;
  - wymaga od nauczycieli **wiedzy o uniwersalnym projektowaniu w edukacji (UDL)**, w szczególności o racjonalnych usprawnieniach (modyfikacjach lub adaptacjach), które nie zobowiązują do użycia dużych środków i wielkiego wysiłku ze strony ich twórców.

Ważne!

Specjaliści SCWEW powinni wspierać nauczycieli i specjalistów w procesie planowania i realizacji działań na rzecz uczniów w klasie zróżnicowanej, w tym na rzecz uczniów ze szczególnymi potrzebami.

Wsparcie SCWEW może dotyczyć różnych obszarów, np.:

- **zgodnego z UDL doboru metod i form pracy, sposobów motywowania i oceniania oraz sposobów racjonalnych usprawnień** (modyfikacji, adaptacji) adekwatnie do potrzeb wynikających z profilu funkcjonalnego uczniów, stworzonego w procesie

61 Zob. także: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 1309).

62 *Ibidem*.

oceny funkcjonalnej w szkole lub pogłębionej diagnozy funkcjonalnej w poradni psychologiczno-pedagogicznej;

- **rearanżacji przestrzeni szkoły/klasy** tak, by stała się przestrzenią spełniającą kryteria dostępności, sprzyjającą uczeniu się, aktywności i uczestniczeniu każdego ucznia, podobnie **rearanżacji przestrzeni wirtualnej** placówki (strony internetowej, fanpage'u na portalu społecznościowym, narzędzi edukacyjnej platformy online, z której korzysta szkoła itp.);
- **doboru pomocy dydaktycznych i sprzętu specjalistycznego**, ułatwiających pracę z dziećmi/uczniemi w grupie/klasie oraz instruktazu w zakresie wykorzystania tych pomocy i sprzętu, istotnym elementem będzie tutaj odpowiednie wyposażenie wypożyczalni funkcjonującej w strukturze SCWEW w atrakcyjne, użyteczne i nowoczesne zasoby;
- **sposobów komunikacji z dzieckiem/ucniem i jego rodzicami**, dotyczącej zarówno bieżącej wymiany informacji, jak i prowadzenia rozmów w sytuacjach trudnych, wymagających interwencji pedagogicznej;
- **upowszechniania w szkolnej społeczności idei edukacji włączającej, wartości stanowiących jej fundament**, m.in. tolerancji i akceptacji, szacunku, dialogu, życzliwości, wrażliwości, uważności, otwartości na potrzeby innych.

Wsparcie SCWEW może być realizowane w różnych formach: szkoleń i warsztatów, doradztwa i konsultacji, obserwacji zajęć/lekcji połączonych z superwizją dla nauczyciela/specjalisty, indywidualnych lub grupowych sesji superwizyjnych dla kadry przedszkola/szkoły, konferencji, wizyt studyjnych w przedszkolach, szkołach i placówkach – przykładach dobrych praktyk, organizacji zajęć/lekcji otwartych przez pracowników SCWEW i in.

Poniżej prezentujemy kilka inspiracji do wykorzystania przez kadrę SCWEW w kontaktach z kadrą przedszkoli i szkół na etapie działań postdiagnostycznych.

Zainspiruj się! Zainspiruj nauczycieli!

Aktywność 1. (Praca w grupie/klasie zróżnicowanej)

Zaproś nauczycieli do obejrzenia filmu (dobranego w zależności od etapu, na którym uczą; każdy film posiada możliwość automatycznego tłumaczenia – napisy w języku polskim) ilustrującego działania nauczyciela wspierające uczenie się dzieci/uczniów w grupie/klasie zróżnicowanej:

- Teaching Self-Regulation During Choice Time in Pre-K – Nauczanie samoregulacji⁶³ (3.06) – dla nauczycieli przedszkoli,
- Making Self-Paced Learning Work for Younger Kids – Uczenie się we własnym tempie dla młodszych dzieci⁶⁴ (5.26.) – dla nauczycieli młodszych uczniów,
- A Student-Centered Model of Blended Learning – Model nauczania mieszanego skoncentrowany na uczniu⁶⁵ (5.48) – dla nauczycieli starszych uczniów.

Poproś, aby podczas projekcji nauczyciele indywidualnie notowali swoje spostrzeżenia dotyczące trzech zagadnień:

- Czynniki wpływające pozytywnie na rozwój i uczenie się dzieci/uczniów (przestrzeń sali, pomoce dydaktyczne, działania i postawa nauczyciela, relacje rówieśnicze itp.).
- Korzyści dla nauczyciela wynikające z przyjętego modelu nauczania.
- Korzyści dla dziecka/ucznia wynikające z przyjętego przez nauczyciela modelu nauczania.

Po projekcji zaaranżuj pracę nauczycieli metodą kuli śnieżnej: najpierw w parach dzielą się spostrzeżeniami i tworzą wspólną notatkę na kartce A4; potem pary łączą się w czwórki i tworzą wspólną notatkę na kartce A3, czwórki łączą się w ośmioosobowe zespoły i tworzą wspólnie notatkę na kartce A2, wreszcie powstają szesnastoosobowe grupy i zapisują ustalenia, tworząc plakat na flipcharcie.

Po prezentacji plakatu/plakatów poproś autorów o wskazanie tych czynników, które „zabierają” do swojego warsztatu pracy, i o krótkie uzasadnienie wyboru.

Aktywność 2. (Racjonalne usprawnienia w pracy z uczniami ze szczególnymi potrzebami w klasie zróżnicowanej)

Zaproś nauczycieli do odwiedzenia Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej – zakładki Kształcenie ogólne: Narzędzia edukacyjne – wychowanie przedszkolne i kształcenie ogólne⁶⁶ (części zawierającej programy nauczania wraz z przykładowymi scenariuszami zajęć/lekcji odpowiednio dla etapu edukacyjnego i typu placówki: przedszkola, edukacji

63 Nauczanie samoregulacji, Edutopia, 2022: https://www.youtube.com/watch?v=CGgYyVS_rvQ [dostęp 20.08.2022].

64 Uczenie się we własnym tempie dla młodszych dzieci, Edutopia, 2021: <https://www.youtube.com/watch?v=5MvQoDGvG10> [dostęp 20.08.2022].

65 Model nauczania mieszanego skoncentrowany na uczniu, Edutopia, 2019: <https://www.youtube.com/watch?v=zrR-Kloggf4> [dostęp 20.08.2022].

66 Zestawy narzędzi edukacyjnych do wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego, Zintegrowana Platforma Edukacyjna: <https://zpe.gov.pl/a/zestawy-narzedzi-edukacyjnych-do-wychowania-przedszkolnego-i-ksztalcenia-ogolnego/DETCpRZbH> [dostęp 20.08.2022].

wczesnoszkolnej, klas IV–VIII szkoły podstawowej, liceum i technikum oraz szkoły branżowej I i II stopnia⁶⁷).

- Połącz nauczycieli w grupy reprezentujące tę samą specjalność (np. nauczyciele przedszkola, nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej, nauczyciele konkretnych przedmiotów na II i III etapie edukacyjnym).
- Zachęć nauczycieli, aby przejrzyli program/programy nauczania do ich przedmiotu (edukacji), zwracając szczególną uwagę na rozdziały poświęcone metodom i formom pracy na zajęciach/na lekcji, sposobom oceniania oraz propozycjom dostosowań dla uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi. Niech zapoznają się również z wybranymi scenariuszami zajęć/lekcji (załącznikami do programu), szczególnie z uwagami metodycznymi dotyczącymi racjonalnych usprawnień dla uczniów ze szczególnymi potrzebami.
- Zainicjuj dyskusję o inspiracjach, które nauczyciele odnaleźli w poznanych opracowaniach.
- Daj czas zespołom przedmiotowym na modyfikację realizowanego programu nauczania – uzupełnienie go uwagami dotyczącymi pracy w klasie zróżnicowanej, w której uczą (w tym uwagami odnoszącymi się do racjonalnych usprawnień/dostosowań dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia).

Aktywność 3.

Zaproś nauczycieli do odwiedzenia strony projektu ORE Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy – zakładka Materiały do pobrania, tutaj – Dostosowania do SPE i publikacja Piotra Mazura oraz Bożeny Soleckiej pt. Koncepcja nakładek uwzględniających specjalne potrzeby edukacyjne (SPE) w programach nauczania oraz scenariuszach lekcji/zajęć⁶⁸.

- Poinformuj, że w rozdziale „Sylwetki uczniów ze SPE – przykłady adaptacji obszarów edukacyjnych” opisano możliwe dostosowania dla uczniów: z dysfunkcją wzroku, z dysfunkcją słuchu, z ADHD, ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, uczniów z chorobą przewlekłą,

67 Programy wychowania przedszkolnego i nauczania oraz scenariusze zajęć/lekcji opracowano w roku 2019 w ramach projektu ORE Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty.

68 Por.: P. Mazur, B. Solecka, Koncepcja nakładek uwzględniających specjalne potrzeby edukacyjne (SPE) w programach nauczania oraz scenariuszach lekcji/zajęć, ORE, Warszawa 2020: <https://www.ore.edu.pl/2020/04/koncepcja-nakladek-uwzględniających-specjalne-potrzeby-edukacyjne/> [dostęp: 20.08.2022].

uczniów niedostosowanych społecznie lub zagrożonym niedostosowaniem społecznym, uczniów w sytuacji kryzysowej, traumatycznej.

- Poproś, aby nauczyciele wybrali z tego zestawu potrzebę reprezentowaną przez konkretne dziecko/ konkretnego ucznia w klasie, w której prowadzą zajęcia.
- Połącz nauczycieli w grupy adekwatne do wybranych przez nich potrzeb uczniów.
- Każda grupa zapozna się z opisem dostosowań i przedyskutuje, które z nich są przydatne do potrzeb konkretnego dziecka/ucznia, o którym myślą. Wybrane dostosowania zapiszą na plakacie.
- Notatkę uzupełnią swoimi pomysłami/rozwiązaniami dotyczącymi tego dziecka/ucznia, wynikającymi z ich obserwacji/ oceny funkcjonalnej.
- Ustalenia grupy zaprezentują na forum. Słuchacze mogą zadawać pytania autorom, udzielać im informacji zwrotnych dotyczących pomysłów dostosowań itp.

Kadra SCWEW wspierająca nauczycieli i specjalistów we wdrażaniu zmiany w sposobie pracy, w organizacji przestrzeni, w upowszechnianiu edukacji włączającej może korzystać z przykładów dobrych praktyk opisanych w literaturze i opracowaniach dostępnych w sieci.

Przykład 1. Dostępność, rearanżacja przestrzeni klasy/szkoły

- Rozwiązania zastosowane w **Zespole Szkół z Oddziałami Integracyjnymi nr 41 w Warszawie opisano jako przykład dobrej praktyki dostępności** na portalu Budowlane ABC. Budynek powstał w latach 1925–1927, nie był więc projektowany z myślą o dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami. Jego współczesna modyfikacja, oparta na zasadach UDL, stworzyła przestrzeń dostępną dla każdego ucznia, każdej osoby zmuszonej do pokonywania barier spowodowanych stanem zdrowia – „niepełnosprawnością” (w rozumieniu ICF)⁶⁹.
- W latach 2019–2022 Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej wraz z Partnerami realizowała **projekt Szkoła dla Innowatora**, w którym jedno z działań dotyczyło rearanżacji przestrzeni szkoły. W projekcie brało udział 20 szkół podstawowych, w których **dokonano zmian w organizacji przestrzeni tak, aby sprzyjała ona uczeniu się i aktywności każdego ucznia**. Na stronie projektu można zapoznać się z opracowaniami, filmami, opisami przykładów dobrych praktyk w tym zakresie. W zasobach udostępnionych przez CEO są m. in.:

⁶⁹ Opis rozwiązań na stronie portalu Budowlane ABC: <https://budowlaneabc.gov.pl/standardy-projektowania-budynkow-dla-osob-niepelnosprawnych/dobre-praktyki/adaptacja-budynkow-uwzgledniajac-koncepcje-projektowania-universalnego/zespol-szkol-z-oddzialami-integracyjnymi-nr-41-w-warszawie/> [dostęp 20.08.2022].

- » materiały wideo: Przestrzeń w szkole – panel dyskusyjny. Dobre praktyki z rearanżacji szkół w projekcie Szkoła dla innowatora; Zmiana przestrzeni szkolnej – inspiracje;
- » checklista Czy przestrzeń w Waszej szkole pomaga się uczyć?;
- » publikacja autorstwa Alicji Pacewicz pt. Przestrzeń, w której dobrze się uczy. Jak to osiągnąć w szkole? z przykładami rozwiązań w tym zakresie;
- » *Przewodnik Szkoła na Dobrej* – publikację adresowaną do nauczycieli i uczniów ze wskazówkami odnoszącymi się do organizacji przestrzeni placówki (hałas i inne bodźce, wygoda, czynności fizjologiczne, potrzeba ruchu, potrzeba odosobnienia i wyciszenia i in.)⁷⁰.
- W publikacji Małgorzaty Taraszkiewicz pt. **Przestrzeń szkoły. Inspiracje do kreowania szkoły jako miejsca integracji międzyludzkiej, uczenia się i rozwoju**, opracowanej w ramach projektu NeuroBox, autorki odniosły się do podstaw teoretycznych i przykładów dobrych praktyk dotyczących m.in.: szumu (smogu) akustycznego, światła i smogu świetlnego, wpływu kolorów na funkcjonowanie dziecka/ucznia. Podają także przykłady rozwiązań przyjaznych dobrostanowi dzieci/uczniów zastosowanych w polskich szkołach (szkoły podstawowej w Radanowie Małym, szkoły Cogito w Płocku)⁷¹.
- W projekcie **Educational Spaces 21. Open up!** realizowanym przez fundację Centrum Edukacji Obywatelskiej w partnerstwie z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think!, Gesellschaft zur Förderung des Hanseatic Institute for Entrepreneurship and Regional Development an der Universität Rostock e.V. oraz Rektorsakademien Utveckling AB! skupiono się na dostarczaniu nauczycielom inspiracji i pomysłów na **organizację pracy placówek tworzących przyjazne dla dzieci/uczniów środowiska uczenia się i rozwoju**. Wielu przykładów dobrych praktyk dostarczają publikacje opracowane w ramach projektu⁷²:
  - » Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę! Wprowadzenie,
  - » Przestrzeń fizyczna i architektoniczna,
  - » Przestrzeń wirtualna i technologiczna,
  - » Przestrzeń społeczna i kulturowa.

70 Por.: Rearanżacja szkoły, Szkoła dla Innowatora: <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/rearanzacja-szkoly/> [dostęp 20.08.2022].

71 Por.: M. Taraszkiewicz, Przestrzeń szkoły. Inspiracje do kreowania szkoły jako miejsca integracji międzyludzkiej, uczenia się i rozwoju w ramach projektu NeuroBox, Grupa Edukacyjna 21, 2018: http://site-387393.mozfiles.com/files/387393/PRZESTRZEN_SZKOLY_LUTY_2019_z_logami_nowre.pdf [dostęp 20.08.2022].

72 Publikacje dostępne na stronie EduSpaces21, Centrum Edukacji Obywatelskiej: <https://eduspaces21.ceo.org.pl/materialy/publikacje> [dostęp 20.08.2022].

Przykład 2. Komunikacja z uczniem i rodzicem

- Opis modelu **komunikacji Porozumienie bez Przemocy (NVC)** oraz liczne przykłady jego zastosowania w komunikacji z dzieckiem/ucznem i rodzicem można znaleźć w publikacji pt. **Moc empatii w konfliktach** Fundacji Trampolina, opracowanej w ramach projektu **Moc Empatii – Podniesienie kompetencji trenerskich w obszarze uczenia osób dorosłych w zakresie rozwiązywania konfliktów** dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój⁷³.
- Aleksandra Karasowska jest autorką publikacji ORE pt. **Wychowanie do odpowiedzialności – wspomaganie rozwoju społecznego i moralnego dziecka**⁷⁴. Opisany tu model współpracy z dzieckiem/ucznem może być pomocny nauczycielom realizującym cele indywidualnego programu edukacyjnego dla ucznia, ukierunkowanego na wzmacnianie samoświadomości i samostereowności młodego człowieka, jego refleksji nad własnymi emocjami i zachowaniami, stymulowanie wysiłku na rzecz samodoskonalenia. Cenną podpowiedzią dla nauczycieli jest zawarty w publikacji czteroetapowy schemat działań podejmowanych w przypadku naruszenia przez dziecko/ucznia ustalonych zasad, nazwany przez autorkę „Od destrukcji do zadośćuczynienia”. Na każdym z etapów interwencji dorosły (nauczyciel) pomaga dziecku w zrozumieniu sytuacji i własnych emocji, stwarza bezpieczną atmosferę sprzyjającą jego autorefleksji i podejmowaniu decyzji o zmianie zachowania i „zadośćuczynieniu”, obdarza je kredytem zaufania. Autorka opisuje konkretne sytuacje z życia klasy zróżnicowanej i poprzez przykładowe sekwencje komunikatów i pytań kierowanych do dziecka pokazuje, jak przemienić trudną sytuację w szansę wychowawczą. Aleksandra Karasowska zamieściła na swoim blogu publikację pt. **Wychowanie do odpowiedzialności**⁷⁵, zawierającą **cenne rady dla rodziców** dziecka, jak tworzyć w domu klimat sprzyjający wzmacnianiu samoświadomości dziecka, jego autorefleksji i doskonaleniu samozarządzania. To opracowanie nauczyciele mogą z powodzeniem polecać rodzicom, z którymi ramię w ramię realizują założenia wpisane w proces wsparcia dziecka.

Przykład 3. Upowszechnianie idei edukacji włączającej

- **Centrum w Krakowie** we współpracy z Ośrodkiem Kultury Kraków-Nowa Huta **zorganizowało interaktywną grę miejską „Śladami Niezwykłych Ludzi”**⁷⁶.

73 Por.: Moc empatii w konfliktach (praca zbiorowa), Fundacja Trampolina, Warszawa 2019: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/fundacja_trampolina_moc_empatii_w-konfliktach_publicacja.pdf [dostęp 20.08.2022].

74 Por.: A. Karasowska, Wychowanie do odpowiedzialności – wspomaganie rozwoju społecznego i moralnego dziecka, ORE: https://bezpiecznaszkola.men.gov.pl/projekty/aleksandra-karasowska_wychowanie-do-odpowiedzialnosc-i-wspomaganie-rozwoju-spoecznego.pdf [dostęp 20.08.2022].

75 A. Karasowska, Wychowanie do odpowiedzialności, Szkoła Karasowskie – Wychowawcy z pasją: <https://www.karasowska.pl/2-uncategorised/78-wychowanie-do-odpowiedzialno> [dostęp 20.08.2022].

76 Zob.: SCWEW Kraków zaprasza do gry, 14 maja 2022: <https://www.centrum-autyzmu.pl/>

Adresatami przedsięwzięcia, realizowanego od maja do sierpnia 2022 r., byli uczniowie szkół objętych wsparciem SCWEW oraz społeczność lokalna. Celem tej innowacyjnej inicjatywy było uświadomienie uczestnikom, że wiele osób z niepełnosprawnościami przełamało swoje bariery i wniosło trwały wkład w dorobek nie tylko społeczeństwa lokalnego, lecz także Europy i świata⁷⁷. Uczniowie, wyposażeni w aplikacje w telefonach, szukali w swoim mieście miejsc związanych z biografiami i działaniami takich osób, dokonywali oglądu przestrzeni miejskiej pod kątem jej dostępności itp.

- Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej zorganizowało w 2022 r. **konkurs pn. „uDOSTĘPniacze”** dla uczniów szkół ponadpodstawowych, promujący dostępność w systemie edukacji⁷⁸. Celem przedsięwzięcia było uświadomienie uczniom barier istniejących w otoczeniu i uwrażliwienie na potrzeby niektórych grup społecznych. Konkursowi towarzyszyło wiele elementów dodatkowych, wzbogacających warsztat pracy nauczycieli pracujących w klasach zróżnicowanych, m.in.: scenariusze lekcji o dostępności, szkolenia e-learningowe dla nauczycieli prowadzących lekcje otwarte. Zadanie konkursowe dla uczniów polegało na przygotowaniu krótkiego filmu o tematyce dotyczącej dostępności w ich szkole (nagrodzone filmy można obejrzeć na stronie projektu), barier w otoczeniu, propozycji zmian na rzecz dostępności. Ta inicjatywa może być inspiracją dla kadr SCWEW wspierających nauczycieli przedszkoli i szkół w promocji edukacji włączającej i społeczeństwa edukacyjnego.

Wsparcie kadry przedszkoli i szkół przez SCWEW w prowadzeniu ewaluacji działań wspierających dziecko/ucznia

Ewaluacja rozumiana jako ocena wartości działań podejmowanych przez nauczycieli i specjalistów na etapie postdiagnostycznym ma w szkolnej ocenie funkcjonalnej charakter wieloaspektowy. Dokonują jej osoby zaangażowane w proces wsparcia dziecka/ucznia na podstawie własnych doświadczeń (także informacji zebranych podczas monitorowania działań) oraz opinii samego podopiecznego i jego rodziców.

aktualnoscipokaz,888,scwew-krakow-zaprasza-do-gry [dostęp 20.08.2022].

77 Zob.: Śladami Niezwykłych Ludzi - interaktywna gra miejska, Ośrodek Kultury Kraków – Nowa Huta: <https://krakownh.pl/projekty-i-cykle/sladamini-zwyklych-ludzi> [dostęp 20.08.2022].

78 Zob.: Konkurs uDOSTĘPniacze, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej: <https://udostepniacze.mfipr.gov.pl/> [dostęp 20.08.2022].

Ważne!

Kadra SCWEW nie dokonuje ewaluacji wsparcia udzielanego dziecku/uczniowi przez nauczycieli i specjalistów – czynią to nauczyciele i specjaliści we współpracy z dzieckiem/uczniem i jego rodzicami.

Rolą SCWEW na tym etapie może być aktualizacja wiedzy nauczycieli na temat celu ewaluacji, uświadomienie znaczenia jej dialogicznego charakteru, przekazywanie podpowiedzi dotyczących metodologii (wyznaczania obszarów badania, formułowania pytań kluczowych, doboru metod i narzędzi badawczych, analizy i interpretacji uzyskanych informacji, formułowania wniosków i rekomendacji itp.).

Warto natomiast, aby SCWEW przeprowadził ewaluację wsparcia, które jego pracownicy udzielali nauczycielom. Uzyskane w ewaluacji opinie nauczycieli pomogą doskonalić jakość działań Centrum.

Doradzając nauczycielom w kwestii prowadzonej przez nich ewaluacji, warto zwrócić uwagę na różne obszary poddawane badaniu. Są to m.in. wskazane do oceny aspekty udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, takie jak:

- **jakość pracy i współpracy** osób zaangażowanych w proces wsparcia dla dziecka/ucznia w szkole;
- **skuteczność zrealizowanych działań** (stopień realizacji założonych celów wsparcia);
- **funkcjonowanie dziecka/ucznia w grupie/klasie zróżnicowanej** – jakość pracy i współpracy nauczycieli stymulujących jego aktywność i uczestniczenie, stopień likwidacji/zniwelowania zdiagnozowanych w ocenie funkcjonalnej barier utrudniających funkcjonowanie dziecka/ucznia;
- **efektywność wsparcia** udzielonego dziecku/uczniowi – postępy, zmiana w jego funkcjonowaniu w różnych sferach (zarówno poznawczej, jak i emocjonalnej, społecznej), poziom dobrostanu dziecka/ucznia.

Ewaluacja wartości działań podejmowanych przez SCWEW może obejmować przykładowo:

- **kontakty specjalistów SCWEW z kadrami** przedszkola/szkoły (systematyczność, dostępność, komunikatywność);
- **użyteczność rozwiązań** proponowanych kadrze;
- **atrakcyjność** stosowanych przez kadrę SCWEW form i metod (współ)pracy z nauczycielami i specjalistami, w tym szkoleń, warsztatów, lekcji/zajęć otwartych, superwizji;
- **użyteczność sprzętu i pomocy** pozyskanych z wypożyczalni SCWEW, jakość instruktażu dotyczącego ich wykorzystania.

Podsumowanie

W planach resortu edukacji wyniki oceny funkcjonalnej docelowo zastąpią orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, które obecnie wydawane są dla wąskiej grupy niepełnosprawności/zaburzeń. Wprowadzenie oceny funkcjonalnej przez nauczycieli i specjalistów w przedszkolach, szkołach ogólnodostępnych oraz integracyjnych – przy wsparciu SCWEW – zwiększy dostępność pomocy dzieciom/uczniom, jednocześnie będzie niwelować zjawisko ich stygmatyzacji związanej z przypisaniem ich do określonego rodzaju dysfunkcji, zaburzeń.

Docelowo Indywidualne Plany Edukacyjne IPE zastąpią obecnie funkcjonujące indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne (IPET) i będą mogły być opracowywane także dla uczniów, którzy z innych przyczyn niż niepełnosprawność wymagają zintegrowanego wsparcia.

Ministerstwo Edukacji i Nauki co dwa lata będzie opracowywało raport o stanie wdrażania w przedszkolach, szkołach i placówkach edukacji dla wszystkich, który będzie publikowany i powszechnie dostępny.

Bibliografia

Robinson K., Uchwycić żywioł. O tym jak znalezienie pasji zmienia wszystko. Tłum. Aleksander Baj, Wyd. DAS Polska Jolanta Baj, Element, Kraków 2012.

Netografia

- 20 inspirujących myśli Janusza Korczaka – najpiękniejsze cytaty o dziecku i rodzicielstwie*, Ronja, 2 marca 2021: <https://ronja.pl/cytaty-korczak/> [dostęp: 20.08.2022]
- Artysta autysta – Perły trzydziestolecia Radia Warszawa*, sierpień 2021, Spotify: <https://open.spotify.com/episode/6SIEDxKtgoSXWHCVWoostA> [dostęp: 20.08.2022]
- Asystent ucznia o specjalnych potrzebach* (strona projektu): <https://asystentspe.pl/> [dostęp: 20.08.2022]
- Brzezińska A. I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, IBE, Warszawa 2014: http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista.html?option=com_content&view=category&id=214&Itemid=282&select_item=83_213&select_item_83_213=0 [dostęp: 20.08.2022]
- Brzezińska A. I. (red.), *Skrzynki z narzędziami* (dodatki do serii *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*), IBE, Warszawa 2014: <http://eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek/index.php?n=skrzynki-4> [dostęp: 20.08.2022]
- Chrzanowska I., Szumski G. (red.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*. Seria Naukowa FRSE, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2019: <https://www.frse.org.pl/czytelnia/edukacja-wlaczajaca-w-przedszkolu-i-szkole> [dostęp: 20.08.2022]
- Clint Pulver*. The ultimate experience to engage, retain and inspire your people: <https://clintpulver.com/> [dostęp: 20.08.2022]
- Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży. Narzędzia*. Opr. w ramach projektu Rozwijając kompetencje kadry pedagogicznej – rozwijamy kreatywność dzieci i młodzieży, realizowanego w programie Erasmus+, współfinansowanego ze środków Komisji Europejskiej przez Niepubliczny Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Węgrzynowie (Polska) – lider projektu, Szkoła Specjalna „Agios Spyriadonas” w Larnace (Cypr). Szkoła Zawodowa (Techniczna) w Limassol (Cypr), Centrum Rekreacji Midberg w Reykjaviku (Islandia), Instytut „F.S. NITTI” w Rzymie (Włochy), Kuratorium Oświaty w Kielcach, październik 2015 – maj 2016: <https://kuratorium.kielce.pl/wp-content/uploads/2017/10/coaching-narzedzia-po-polsku-pdf-2016.pdf> [dostęp: 20.08.2022]
- Coaching metodą wspierania rozwoju dzieci i młodzieży*. Program warsztatów. Opr. w ramach projektu Rozwijając kompetencje kadry pedagogicznej – rozwijamy kreatywność dzieci i młodzieży, realizowanego w programie Erasmus+, współfinansowanego ze środków Komisji Europejskiej przez Niepubliczny Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Węgrzynowie (Polska) – lider projektu, Szkoła Specjalna „Agios Spyriadonas” w Larnace (Cypr). Szkoła Zawodowa (Techniczna) w Limassol (Cypr), Centrum Rekreacji Midberg w Reykjaviku (Islandia), Instytut „F.S. NITTI” w Rzymie (Włochy), Kuratorium

- Oświaty w Kielcach, październik 2015 – maj 2016: <https://kuratorium.kielce.pl/wp-content/uploads/2017/10/coaching-program-po-polsku-pdf-2016.pdf> [dostęp: 20.08.2022]
- Cytaty o nauczycielach. Nie tylko na Dzień Nauczyciela*: <https://joannapachla.com/kultura/cytaty-o-nauczycielach/> [dostęp: 20.08.2022]
- Czy i w jakim stopniu uraz wpływa na życie prywatne i zawodowe?*, Polska Izba Ubezpieczeń, 6 kwietnia 2022: <https://piu.org.pl/icf/> [dostęp: 20.08.2022]
- Czym jest Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF)?*: <https://www.youtube.com/watch?v=uoElc4wBalo> [dostęp: 20.08.2022]
- Czym jest Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF)? Część I*: <https://www.youtube.com/watch?v=lwfn6NutlZM> [dostęp: 20.08.2022]
- Czym są aktywność i uczestniczenie? Część III*: <https://www.youtube.com/watch?v=4mHnLi6rJI> [dostęp: 20.08.2022]
- Czym są czynniki kontekstowe? Część IV*: <https://www.youtube.com/watch?v=HfYhpDPEqbE> [dostęp: 20.08.2022]
- Czym są struktura i funkcje ciała? Część II*: <https://www.youtube.com/watch?v=sxOWSV1AGFY&t=4s> [dostęp: 20.08.2022]
- Dąbrowska Z., Najlepsza odpowiedź na potrzeby edukacyjne uczniów, [w:] „Edukacja włączająca – Nauka, Rozwój, Przyszłość”, Dodatek specjalny do „Rzeczpospolitej” przygotowany we współpracy z MEiN, 31 maja 2022 r., s. 11: https://edukacjawzasiegiureki.pl/wp-content/uploads/2022/06/EW_Dodatek_Rzeczpospolita_31.05.pdf [dostęp: 20.08.2022]
- Diagnoza*, Internetowy Słownik Języka Polskiego PWN: <https://sjp.pwn.pl/sjp/funkcjonalny;2558726.html> [dostęp: 20.08.2022]
- Edukacja w zasięgu ręki. Platforma MEiN poświęcona nowoczesnej edukacji, w tym edukacji włączającej: <https://edukacjawzasiegiureki.pl/> [dostęp: 20.08.2022]
- Edukacja włączająca – nauka, rozwój, przyszłość. Dodatek specjalny do „Rzeczpospolitej”, 31 maja 2022 r.: https://edukacjawzasiegiureki.pl/wp-content/uploads/2022/06/EW_Dodatek_Rzeczpospolita_31.05.pdf [dostęp: 20.08.2022]
- EduSpaces21*, Centrum Edukacji Obywatelskiej: <https://eduspaces21.ceo.org.pl/materialy/publikacje> [dostęp: 20.08.2022]
- Fundacja Pozytywka: <https://fundacjapoztywka.org.pl/> [dostęp: 20.08.2022]
- I am an artist*. Strona domowa Jeremiasza Popiela: <http://jeremiaszpopiel.eu/> [dostęp: 20.08.2022]
- ICD-10, Wikipedia.pl: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowa_Klasyfikacja_Chor%C3%B3b_ICD-10 [dostęp: 20.08.2022]
- ICD-11, Wikipedia.pl: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowa_Klasyfikacja_Chor%C3%B3b_ICD-11 [dostęp: 20.08.2022]

- Inspirational Video* – Be a Mr. Jensen- MUST WATCH!!, Clint Pulvver, 2017: https://www.youtube.com/watch?v=4p5286T_kn0 [dostęp: 20.08.2022]
- Internetowy Słownik Języka Polskiego PWN: <https://sjp.pwn.pl/sjp/funkcjonalny;2558726.html> [dostęp: 26.06.2022]
- Inwentarz Rozwoju Mowy i Komunikacji: SŁOWA I ZDANIA (IRMIK SIZ), IBE, Warszawa 2015: <http://produkty.ibe.edu.pl/pracowniatestow/index.php?d=narzedzia&id=10> [dostęp: 20.08.2022]
- Jak współpracują ze sobą różne części ICF? Część V: <https://www.youtube.com/watch?v=jAV-HsROFml&t=1s> [dostęp: 20.08.2022]
- Język i komunikacja – skala obserwacyjna dla nauczycieli, IBE, Warszawa 2015: <http://produkty.ibe.edu.pl/pracowniatestow/index.php?d=narzedzia&id=12> [dostęp: 20.08.2022]
- Karasowska A., Wychowanie do odpowiedzialności, Szkoła Karasowskie – Wychowawcy z pasją: <https://www.karasowska.pl/2-uncategorised/78-wychowanie-do-odpowiedzialno> [dostęp: 20.08.2022]
- Karasowska A., Wychowanie do odpowiedzialności – wspomaganie rozwoju społecznego i moralnego dziecka, ORE: https://bezpiecznaszkola.men.gov.pl/projekty/aleksandra-karasowska_wychowanie-do-odpowiedzialnosci-wspomaganie-rozwoju-spolecznego.pdf [dostęp: 20.08.2022]
- Knopik T., Kapitał różnorodności. Doradztwo zawodowe dla uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, ORE, Warszawa 2022: <https://www.ore.edu.pl/2022/03/nowa-publicacja-ore-z-doradztwa-zawodowego/> [dostęp: 30.05.2022]
- Knopik T., Ocena funkcjonalna szansą do rozwoju, „Rzeczpospolita”, 28 czerwca 2022: <https://www.youtube.com/watch?v=QhyapiNe-qY> [dostęp: 20.08.2022]
- Knopik T., Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne, ORE, Warszawa 2018: <http://bc.ore.edu.pl/Content/917/Diagnoza+funkcjonalna.+Planowanie+pomocy+psychologiczno-pedagogicznej.pdf> [dostęp: 26.06.2021]
- Knopik T., Rozpoznawanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów – podejście funkcjonalne, konferencja „Edukacja włączająca – od założeń do praktyki”, Ministerstwo Edukacji Narodowej przy współpracy Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa, 30 października 2019 r.: <https://www.youtube.com/watch?v=yxP1jgzlZx8> [dostęp: 20.08.2022]
- Knopik T., Rozpoznawanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów – podejście funkcjonalne, wykład na ogólnopolskiej konferencji Edukacja włączająca – od założeń do praktyki, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa, 30 października 2019: <https://www.youtube.com/watch?v=yxP1jgzlZx8> [dostęp: 20.08.2022]

- Konkurs uDOSTĘPniacze, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej: <https://udostepniacze.mfipr.gov.pl/> [dostęp 20.08.2022]
- Mazur P., Solecka B., Koncepcja nakładek uwzględniających specjalne potrzeby edukacyjne (SPE) w programach nauczania oraz scenariuszach lekcji / zajęć, ORE, Warszawa 2020: <https://www.ore.edu.pl/2020/04/koncepcja-nakladek-uwzgledniajacych-specjalne-potrzeby-edukacyjne/> [dostęp: 20.08.2022]
- Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób ICD-10, Wikipedia.pl: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowa_Klasyfikacja_Chor%C3%B3b_ICD-10 [dostęp: 30.05.2022]
- Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób ICD-11, Wikipedia.pl: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowa_Klasyfikacja_Chor%C3%B3b_ICD-11 [dostęp: 30.05.2022]
- Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF), Polska Izba Ubezpieczeń, 2022: <https://piu.org.pl/icf/> [dostęp: 20.08.2022]
- Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF): https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2022/04/ICF_polish_version-_2022-04-02.pdf [dostęp: 20.08.2022]
- Moc empatii w konfliktach (praca zbiorowa), Fundacja Trampolina, Warszawa 2019: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/fundacja_trampolina_moc_empatii_w-konfliktach_publicacja.pdf [dostęp 20.08.2022]
- Model Dostępnej Szkoły: <https://model.dostepnaskola.info/> [dostęp: 20.08.2022]
- Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą. Materiał Roboczy, ORE, czerwiec 2020: https://scwew.lublin.eu/wp-content/uploads/2021/12/Model_SCWEW.pdf [dostęp: 20.08.2022]
- Model nauczania mieszanego skoncentrowany na uczniu, Edutopia, 2019: <https://www.youtube.com/watch?v=zrR-Kloggf4> [dostęp 20.08.2022]
- Mroczek M., Raport statystyczny. Edukacja włączająca w Polsce, ORE, Warszawa 2021: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=33887> [dostęp: 20.08.2022]
- Narzędzie e-learningowe ICF: https://www.icf-elearning.com/wp-content/uploads/articulate_uploads/ICF%20e-Learning%20Tool_Poland_20220501%20-%20Storyline%20output/story_html5.html [dostęp: 20.08.2022]
- Nauczanie samoregulacji, Edutopia, 2022: https://www.youtube.com/watch?v=CGgYyVS_rvQ [dostęp 20.08.2022]
- O szkole w Łajskach – reportaż, TV Legionowo, 27 grudnia 2011: <https://www.youtube.com/watch?v=hSVguxjf01Yn> [dostęp: 20.08.2022]
- Pilotażowe wdrożenie modelu Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą, ORE: <https://www.ore.edu.pl/category/projekty-po-wer/pilotażowe-wdrozenie-modelu-scwew/pilotażowe-wdrozenie-modelu-scwew-aktualności/> [dostęp: 26.06.2020]

- Pochopień G., Nowy algorytmie finansowania. Projektowane zmiany oparte na modelu edukacji dla wszystkich, ORE, MEiN, 9 grudnia 2021 r.: <https://www.ore.edu.pl/2021/12/relacja-z-konferencji-dla-pracownikow-poradni-psychologiczno-pedagogicznych/> [dostęp: 20.08.2022]
- Podgórska-Jachnik D., Raport merytoryczny. Edukacja włączająca – bilans otwarcia 2020, ORE, Warszawa 2021: <https://www.ore.edu.pl/2021/10/raport-edukacja-wlaczajaca-w-polsce/> [dostęp: 20.08.2022]
- Podnoszenie osiągnięć wszystkich uczniów w edukacji włączającej – Łąski, Polska, Europejska Agencja do spraw Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2017: <https://www.youtube.com/watch?v=6210-dQ3COE> [dostęp: 20.08.2022]
- Projekt ustawy o wsparciu dzieci, uczniów i rodziców – główne rozwiązania, portal „Edukacja w zasięgu ręki”: <https://edukacjawzasieguarki.pl/edukacja-wlaczajaca/projekt-ustawy-o-wsparciu-dzieci-uczniow-i-rodzicow-glowne-rozwiazania/> [dostęp: 26.06.2020]
- Projekt ustawy o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-wsparciu-dzieci-uczniow-i-rodzin2> [dostęp: 26.06.2020]
- Projekt ustawy o wsparciu dzieci, uczniów i rodzin, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-wsparciu-dzieci-uczniow-i-rodzin2> [dostęp: 26.06.2020]
- Rearanżacja szkoły, Szkoła dla Innowatora: <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/rearanzacja-szkoly/> [dostęp: 20.08.2022]
- Robinson K., Nauczyciele są jak ogrodnicy, 2012: <https://www.youtube.com/watch?v=Tt055yb1YNg> [dostęp: 20.08.2022]
- Rozmowy o edukacji. Z prof. Grzegorzem Szumskim, laureatem nagrody im. prof. Romana Czarneckiego 2020, rozmawia dr Grzegorz Sitek, członek kapituły Nagrody przyznawanej przez Fundację FSC, 10 listopada 2020: <https://youtu.be/dePflMTFQUc> [dostęp: 20.08.2022]
- SCWEW Kraków zaprasza do gry, 14 maja 2022: <https://www.centrum-autyzmu.pl/aktualnosc,pokaz,888,scwew-krakow-zaprasza-do-gry> [dostęp 20.08.2022]
- Skala Prognoz Edukacyjnych SPE IBE, IBE, Warszawa 2015: <http://produkty.ibe.edu.pl/pracowniatestow/index.php?d=narzedzia&id=6> [dostęp: 20.08.2022]
- Skrzypczyk R., Fundacja aktywnej rehabilitacji i ICF: <https://www.far.org.pl/aktualno%C5%9Bci/wywiady/10180-icf-international-classification-of-functioning.html> [dostęp: 20.08.2022]
- Skrzypczyk R., ICF – Międzynarodowa Klasyfikacja Niepełnosprawności (International Classification of Functioning): <https://www.far.org.pl/aktualno%C5%9Bci/wywiady/10180-icf-international-classification-of-functioning.html>

- Stasiak M., Standardy Diagnozy Logopedycznej. Diagnoza funkcjonalna w praktyce, ORE: https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/standardy-diagnozy_logopedycznej-funkcjonalnej-M.Stasiak-4.pdf [dostęp: 20.08.2022]
- Szkoła Podstawowa im. Stanisława Moniuszki w Łajskach – witryna internetowa: <https://splajski.edupage.org/text88/> [dostęp: 20.08.2022]
- Śladami Niezwykłych Ludzi - interaktywna gra miejska, Ośrodek Kultury Kraków – Nowa Huta: <https://krakownh.pl/projekty-i-cykle/sladami-niezwyklych-ludzi> [dostęp: 20.08.2022]
- Taraszkiewicz M., Przestrzeń szkoły. Inspiracje do kreowania szkoły jako miejsca integracji międzyludzkiej, uczenia się i rozwoju w ramach projektu NeuroBox, Grupa Edukacyjna 21, 2018: http://site-387393.mozfiles.com/files/387393/PRZESTRZEN_SZKOLY_LUTY_2019_z_logami_nowre.pdf [dostęp 20.08.2022]
- Temple Grandin: <https://www.templegrandin.com/> [dostęp: 20.08.2022]
- Uczenie się we własnym tempie dla młodszych dzieci, Edutopia, 2021: <https://www.youtube.com/watch?v=5MvQoDGvG10> [dostęp: 20.08.2022]
- W drodze do przywództwa edukacyjnego. Wybór materiałów z projektu Przywództwo i zarządzanie w oświacie system kształcenia i doskonalenia dyrektorów szkół/placówek. Wybór i opracowanie: Alicja Kapcia, Małgorzata Wojnarowska, ORE, Warszawa 2015, s. 35-38: <https://wyszukiwarka.efs.men.gov.pl/product/w-drodze-do-przywodztwa-edukacyjnego/attachment/2884> [dostęp: 20.08.2022]
- Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi nr 41 w Warszawie. Opis dobrej praktyki na portalu „Budowlane ABC”: <https://budowlaneabc.gov.pl/standardy-projektowania-budynkow-dla-osob-niepelnosprawnych/dobre-praktyki/adaptacja-budynkow-uwzgledniajac-koncepcje-projektowania-uniwersalnego/zespol-szkol-z-oddzialami-integracyjnymi-nr-41-w-warszawie/> [dostęp: 20.08.2022]
- Zespół Tourette’a – fakty i mity, Polskie Stowarzyszenie Syndrom Tourette’a, 4 stycznia 2016: <https://www.youtube.com/watch?v=Txj0LJxAtn8> [dostęp: 20.08.2022]
- Zestawy narzędzi edukacyjnych do wychowanie przedszkolnego i kształcenia ogólnego, Zintegrowana Platforma Edukacyjna: <https://zpe.gov.pl/a/zestawy-narzedzi-edukacyjnych-do-wychowania-przedszkolnego-i-ksztalcenia-ogolnego/DETCpRZbH> [dostęp: 20.08.2022]

Akty prawne

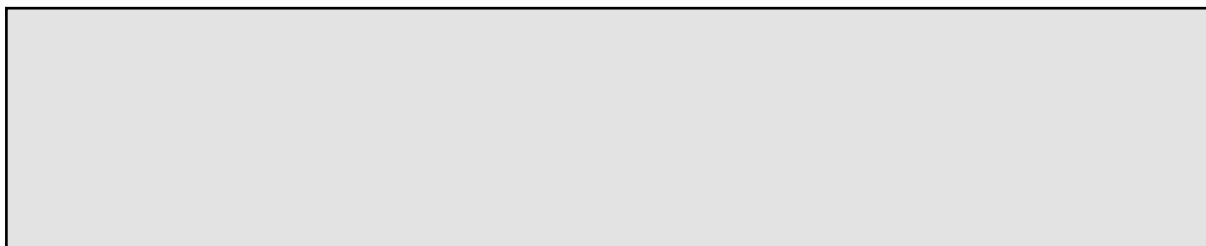
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. z 2017 r., poz. 1635): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001635> [dostęp: 26.06.2020]

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. 2017 poz. 1635): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001635> [dostęp: 26.06.2020]

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 1280): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001591> [dostęp: 26.06.2020]

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 1309): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001578> [dostęp: 26.06.2020]

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1280 ze zm.): <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001591> [dostęp: 26.06.2020]

Załączniki

Załącznik nr 1. Wzór notatki do projekcji serii animacji o ICF

Imię obserwowanego dziecka: .....

Źródła informacji o funkcjonowaniu dziecka: .....

L.p.	Sfera ICF	Mocne strony, potencjał dziecka	Wyzwania, trudności, bariery dziecka	Co (kto) w szkole może pomóc dziecku? Jak?
1)	Funkcje i struktury ciała			
2)	Aktywność i uczestniczenie			
3)	Fizyczne czynniki kontekstowe			
4)	Społeczne czynniki kontekstowe			

5) Krótka charakterystyka funkcjonowania dziecka:

.....

.....

.....

.....

.....

6) Pożądane działania szkolnych specjalistów wspierające funkcjonowanie dziecka:

.....

.....

.....

.....

7) Pożądane działania nauczycieli wspierające funkcjonowanie dziecka:

.....

.....

.....

.....

8) Pożądane działania dyrektora i organu prowadzącego szkołę wspierające funkcjonowanie dziecka:

.....
 .....
 .....
 .....

9) Pożądane działania SCWEW wspierające kadrę szkoły:

.....
 .....
 .....
 .....

Załącznik nr 2. Przykładowy formularz obserwacji dla osób uczestniczących w konsultacjach zespołowych w ramach oceny funkcjonalnej (Obszar Aktywność i uczestniczenie)⁷⁹

Uczeń: .....

Obserwator: .....

Zaplanowana data spotkania podsumowującego: .....

Okres prowadzenia obserwacji indywidualnych (od...do...): .....

Obserwuj funkcjonowanie ucznia i nanoś w formularzu swoje spostrzeżenia. Jeśli coś jest niejasne albo trudne, nic nie notuj, tylko przejdź do kolejnego punktu. Uzupelniony formularz przynieś ze sobą na konsultację. Zostanie Ci on zwrócony po zakończeniu konsultacji.

Mój opis aktualnej sytuacji/problemu. Opisz ją w konkretny, prosty sposób, ze swojej perspektywy, biorąc pod uwagę odpowiedź na pytania, np.: Co dziś stanowi trudność/wyzwanie? Co jest najważniejsze, na co trzeba zwrócić szczególną uwagę (bo jest trudne, problematyczne, niejasne)? Jakie przyczyny problemu/wyzwania dostrzegam?

⁷⁹ Przykładowy formularz opr. na podst. materiałów do prowadzenia działań szkoleniowych i pilotażowych dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, ORE.

Ocena na skali: mocna strona ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ problem (zaznacz w odpowiedniej kratce)*	Obszary funkcjonowania – kategoria Aktywność i uczestniczenie (pojęcia, które są szczególnie ważne należy podkreślić)	Miejsce na uwagi i spostrzeżenia (słowa kluczowe)
Nauczanie ogólne – uczeń		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi słuchać. Potrafi obserwować, przyglądać się. Dostrzega przedmioty. Potrafi się skupić na zadaniu. Znajduje rozwiązanie, wdraża je. Potrafi planować i ćwiczyć.	
Przyswajanie mowy oraz tworzenie wyrazów – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi powtarzać wyrazy zgodnie z ich brzmieniem. Rozumie sens słów i symboli. Tworzy zdania. Stosuje słownictwo adekwatnie do swojego wieku. Moduluje głos odpowiednio do sytuacji.	
Czytanie i pisanie – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi czytać po cichu. Potrafi czytać na głos. Rozumie, co czyta. Pisze wyraźnie i poprawnie.	
Wiedza matematyczna – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi liczyć w pamięci. Potrafi liczyć pisemnie. Rozumie i rozwiązuje zadania z treścią. Rozumie działanie narzędzi do liczenia i umie się nimi posługiwać.	
Radzenie sobie z wyzwaniami – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi rozwiązywać zadania samodzielnie. Potrafi rozwiązywać zadania w grupie. Wykazuje odpowiedzialność. Przestrzega zasad przyjętych na co dzień w szkole. Panuje nad emocjami złości i radości.	
Komunikacja – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Rozumie, co się do niego mówi. Wyraża to, co chce wyrazić. Wyjaśnia innym. Prowadzi rozmowy i dyskusje.	
Poruszanie się i mobilność – uczeń:		

Ocena na skali: mocna strona ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ problem (zaznacz w odpowiedniej kratce)*	Obszary funkcjonowania – kategoria Aktywność i uczestniczenie (pojęcia, które są szczególnie ważne należy podkreślić)	Miejsce na uwagi i spostrzeżenia (słowa kluczowe)
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi zapanować nad swoimi ruchami, koordynować je i naśladować (np. na lekcjach WF, na zajęciach z rehabilitantem). Potrafi wykonywać ruchy wymagające koncentracji, naśladować je (np. podczas wykonywania zadań opartych na sprawności manualnej).	
Troszczenie się o samego siebie – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Dbą o swoje ciało i zdrowie, unika szkodliwych substancji, nie spożywa ich.	
Kontakty z innymi ludźmi – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi nawiązać kontakt z innymi. Odwzajemnia uwagę, ciepło i tolerancję. Potrafi regulować dystans. Radzi sobie z krytyką. Szuka przyjaciół.	
Czas wolny, relaks i poczucie wspólnoty – uczeń:		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bierze udział w życiu społecznym (rodzina, znajomi, towarzystwo, organizacje). Jest aktywny. Uprawia sport. Ma hobby. Potrafi się relaksować.	

*Można zastosować wyznaczniki nasilenia problemu wg skali z ICF:

Mocna strona, brak problemu (żaden, nieobecny, nieistotny – występujący najwyżej podczas 4% czasu)	nieznaczny problem (niewielki, mały – obecny przez 5–24% czasu)	umiarkowany problem (średni, spory – obecny przez 25–49% czasu)	znaczny problem (wielki, silny – obecny przez 50–95% czasu)	skrajnie duży problem (zupełny – obecny przez 96–100% czasu)
--	---	---	---	--

Załącznik nr 3. Arkusz zbiorczy oceny funkcjonalnej w ramach konsultacji szkolnych⁸⁰

Po wspólnym uzupełnieniu formularza (na podstawie notatek z indywidualnych arkuszy obserwacji) wybierzcie nie więcej niż 1–2 obszary, a w nich umiejętności, których rozwijanie jest aktualnie najważniejsze dla postępów ucznia i najpilniejsze (np. warunkuje jego postęp w innych obszarach lub wpływa na poprawę funkcjonowania w klasie, utrzymanie ładu organizacyjnego na zajęciach, poprawę relacji rówieśniczych).

Określając racjonalne ramy czasowe w ostatniej kolumnie w odniesieniu do wybranej umiejętności rozwojowej, zadbajcie o to, by czas nie był zbyt długi (może wynosić np. 2–3 miesiące).

---

⁸⁰ Przykładowy arkusz opr. na podst. materiałów do prowadzenia działań szkoleniowych i pilotażowych dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, ORE.

Część I.

Uwspólniona ocena na skali: mocna strona ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ problem (zaznaczamy w odpowiedniej kratce)*	Obszary funkcjonowania – kategoria Aktywność i uczestniczenie (zaznaczamy wspólnie wybrane umiejętności)	Źródła informacji o aktualnym stanie funkcjonowania w poszczególnych obszarach			Podsumowanie. Docelowy stan pożądaný za ... (określamy ramy czasowe) Uzupetniamy tylko w odniesieniu do wybranego obszaru/obszarów.
		nauczyciele	specjaliści szkolni	rodzice	
Nauczanie ogólne – uczeń:					
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi słuchać.				
	Potrafi obserwować, przyglądać się.				
	Dostrzega przedmioty.				
	Potrafi się skupić na zadaniu.				
	Znajduje rozwiązanie, wdraża je.				
Potrafi planować i ćwiczyć.					
Przyswajanie mowy oraz tworzenie wyrazów – uczeń:					
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi powtarzać wyrazy zgodnie z ich brzmieniem.				
	Rozumie sens słów i symboli.				
	Tworzy zdania.				
	Stosuje słownictwo adekwatnie do swojego wieku.				
	Moduluje głos odpowiednio do sytuacji.				
Czytanie i pisanie – uczeń:					
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi czytać po cichu.				
	Potrafi czytać na głos.				
	Rozumie, co czyta.				
Pisze wyraźnie i poprawnie.					
Wiedza matematyczna – uczeń:					

Uwspólniona ocena na skali: mocna strona ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ problem (zaznaczamy w odpowiedniej kratce)*	Obszary funkcjonowania – kategoria Aktywność i uczestniczenie (zaznaczamy wspólnie wybrane umiejętności)	Źródła informacji o aktualnym stanie funkcjonowania w poszczególnych obszarach				Podsumowanie. Docelowy stan pożądaný za ... (określamy ramy czasowe) Uzupelniamy tylko w odniesieniu do wybranego obszaru/obszarów.
		nauczyciele	specjaliści szkolni	rodzice		
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi liczyć w pamięci. Potrafi liczyć pisemnie. Rozumie i rozwiązuje zadania z treścią. Rozumie działanie narzędzi do liczenia i umie się nimi posługiwać.					
Radzenie sobie z wyzwaniami – uczeń:						
☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi rozwiązywać zadania samodzielnie. Potrafi rozwiązywać zadania w grupie. Wykazuje odpowiedzialność. Przestrzega zasad przyjętych na co dzień w szkole. Panuje nad emocjami złości i radości.					
Komunikacja – uczeń:	Rozumie, co się do niego mówi. Wyraża to, co chce wyrazić. Wyjaśnia innym. Prowadzi rozmowy i dyskusje.					
☐ ☐ ☐ ☐ ☐						

Uwspólniona ocena na skali: mocna strona ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ problem (zaznaczamy w odpowiedniej kratce)*	Obszary funkcjonowania – kategoria Aktywność i uczestniczenie (zaznaczamy wspólnie wybrane umiejętności)	Źródła informacji o aktualnym stanie funkcjonowania w poszczególnych obszarach				Podsumowanie. Docelowy stan pożądaný za ... (określamy ramy czasowe) Uzupelniamy tylko w odniesieniu do wybranego obszaru/obszarów.
		nauczyciele	specjaliści szkolni	rodzice		
Poruszanie się i mobilność – uczeń: ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Potrafi zapanować nad swoimi ruchami, koordynować je i naśladować (np. na lekcjach WF, na zajęciach z rehabilitantem). Potrafi wykonywać ruchy wymagające koncentracji, naśladować je (np. podczas wykonywania zadań opartych na sprawności manualnej).					

Uwspólniona ocena na skali: mocna strona ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ problem (zaznaczamy w odpowiedniej kratce)*	Obszary funkcjonowania – kategoria Aktywność i uczestniczenie (zaznaczamy wspólnie wybrane umiejętności)	Źródła informacji o aktualnym stanie funkcjonowania w poszczególnych obszarach				Podsumowanie. Docelowy stan pożądaný za ... (określamy ramy czasowe) Uzupelniamy tylko w odniesieniu do wybranego obszaru/obszarów.
		nauczyciele	specjaliści szkolni	rodzice		
Troszczenie się o samego siebie – uczeń: ☐ ☐ ☐ ☐ ☐						
Kontakty z innymi ludźmi – uczeń: ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Dbą o swoje ciało i zdrowie, unika szkodliwych substancji, nie spożywa ich.					
	Potrafi nawiązać kontakt z innymi. Odwzajemnia uwagę, ciepło i towarzyszenie.					
	Potrafi regulować dystans. Radzi sobie z krytyką. Szuka przyjaciół.					
Czas wolny, relaks i poczucie wspólnoty – uczeń: ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bierze udział w życiu społecznym (rodzina, znajomi, towarzystwo, organizacje). Jest aktywny. Uprawia sport. Ma hobby. Potrafi się relaksować.					

Część II.*

Wybrany obszar wsparcia dziecka/ucznia: .....

.....

Umiejętności z wybranego obszaru, nad których rozwijaniem skupimy się w najbliższym czasie, dążąc do opisanego stanu docelowego: .....

.....

.....

.....

.....

Istniejące aktualnie zasoby, ułatwienia, potencjał (odnoszące się do samego dziecka/ucznia, do fizycznego i społecznego środowiska szkolnego, do otoczenia):

.....

.....

.....

.....

.....

Istniejące aktualnie bariery, utrudnienia (odnoszące się do samego dziecka/ucznia, do fizycznego i społecznego środowiska szkolnego, do otoczenia):

.....

.....

.....

.....

.....

Sposoby wsparcia dziecka/ucznia:

L.p.	Gdzie?	Kto?	Sposoby wsparcia – działania	Uwagi
	W szkole, na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych			
	W szkole, na innych zajęciach (jakich?)			
	W szkole, w innych sytuacjach niż w pkt 1 i 2 (np. na przerwie, podczas obiadu w stołówce i in.)			
	W domu			
	Inne (np. na zajęciach pozaszkolnych**)			

*Koordynator konsultacji szkolnych przekaze ustalenia z tej części spotkania nauczycielom i specjalistom szkolnym, nieuczestniczącym w konsultacjach, ale pracującym z dzieckiem/ucznem i zaangażowanym w proces wsparcia, oraz rodzicom dziecka/ucznia, jeśli nie uczestniczyli oni w spotkaniu.

** W razie potrzeby informacje odpowiednim osobom (np. instruktorom na zajęciach pozaszkolnych) prześlą rodzice.

Koordinator konsultacji szkolnych: .....

Uczestnicy konsultacji szkolnych: .....

.....
.....

